Architecture, Design and Conservation
Danish Portal for Artistic and Scientific Research

Aarhus School of Architecture // Design School Kolding // Royal Danish Academy

Forundersøgelse Thy

Andersen, Anne-Grete

Publication date:
2011

Document Version:
Peer-review version

Link to publication

Citation for pulished version (APA):
Andersen, A.-G. (2011, maj). Forundersøgelse Thy: Landsbyer under pres.
https://www.kulturarv.dk/fbb/index.htm;jsessionid=7581F73F5CE51A60AAAA7DA249E7605B

General rights
Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

Take down policy
If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Download date: 25. Apr. 2024

ARKITEKTSKOLEN AARHUS
Designskolen Kolding
Det Kongelige Akademi

Forundersøgelse Thy

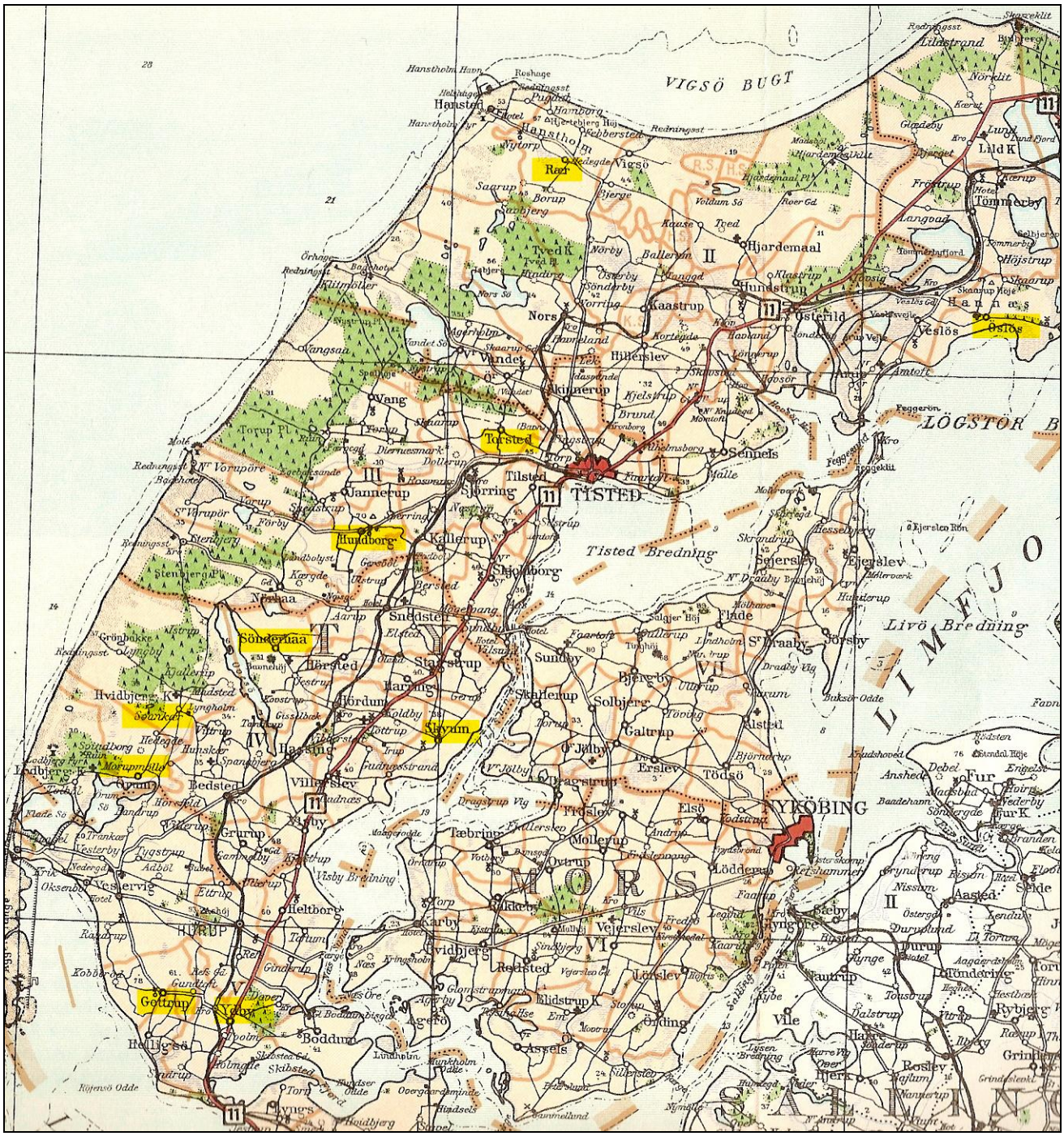

Trap Danmark

Kulturarvsstyrelsen 2009

Indholdsfortegnelse

Tema	**s. 3**
Landskabsmæssig inddeling af landsbyerne	**s. 3**
Overordnede træk	**s. 3**
De bebyggede strukturer	**s. 4**
Beskrivelse af de enkelte landsbyer	**s. 5**
Øsløs, Øsløs sogn, Vester Han herred	**s. 6**
Ræhr, Ræer sogn, Hillerslev herred	**s.10**
Hundborg, Hundborg sogn, Hundborg herred	**s. 14**
Thorsted, Thorsted sogn, Hundborg herred	**s. 18**
Sønderhå, Sønderhå sogn, Hassing herred	**s. 22**
Svankær, Hvidbjerg vesten å sogn, Hassing herred	**s. 26**
Skyum, Skyum sogn, Hassing herred	**s. 30**
Morup Mølle, Ørum sogn/ Bedsted sogn, Hassing herred	**s. 34**
Gettrup, Gettrup sogn, Refs herred	**s. 38**
Ydby/Tvolm, Ydby sogn, Refs herred	**s. 42**
Kriterier for udvælgelse	**s. 46**

Tema - Generel problemstilling

Landsbyer under pres.

I Thy er landsbyerne under pres fra den almindelige centraliseringsproces der foregår med en yderst uheldig funktionstømning, lukning af arbejdspladser og nedlæggelse af offentlig som privat service til følge, hvilket kan resultere i en generel fraflytning og/eller manglende fornyelse og tilflytning.

Landskabsmæssig inddeling af landsbyerne

De udvalgte landsbyer ligger i følgende herreder: Vester Han herred, Hillerslev herred, Hundborg herred, Hassing herred og Refs herred.

Området længst mod nordøst, Vester Han Herred, består af store arealer af hævede havbundsdannelser, der mod nord har udviklet sig som klitter og klitheder. Mod syd har landskabet udviklet strandvoldssletter og enge med de berømte vejler. Istidslandskabet i midten af området er af sandet og ret ringe beskaffenhed. Kun på Hannæs findes der gode landbrugsjorder og i dette frugtbare landskab ligger landsbyen **Øsløs**.
Mod vest i Hillerslev herred er store dele af landskabet præget af sandflugten, som fra den hævede havbund er gået op over istidslandskabet. I dette område ligger **Ræhr**. Gode jorder findes næsten kun mod sydøst.
Syd herfor i Hundborg herred er den vestlige del til dels dækket af flyvesandssletter og klitter. I midten ligger flere udtørrede søbassiner, hvor **Hundborg** ligger. **Thorsted** findes i den østlige del, hvor der er bakkeland med gode morænejorder. Længere mod syd i Hassing herred er landskabet mod vest præget af vidtstrakte flyvesandsområder. Her ligger **Svankæ**r og **Morup Mølle**. Mod øst ligger derimod morænelersbakker af betydelig frugtbarhed, hvor **Sønderhå** og **Skyum** er placeret.
Den sydligste del af Refs herred er præget af moræneområder, hvor imellem der findes hævede marine forlandsdannelser, der er udviklet som odder og drag eller som bræmmer af strandenge omkring det højere land. Her ligger **Gettrup** og **Ydby/Tvolm**.

Overordnede træk

I et landskab præget af klitlandskaber mod vest, et ungt morænelandskab med overvejende sandbund med standsvoldssletter i midten og et ungt morænelandskab med overvejende lerbund mod øst har bosætningen være koncentreret i den midterste og især østlige del af området. Bosætningen har overvejende været karakteriseret af enkeltgårde. Enten har de ligget solitært i landskabet eller i mindre grupperinger, uden at der dog tilsyneladende har været et behov for et egentlig tæt landsbyfællesskab. Dette skyldes muligvis fraværet af herregårde i området. De gårde, der har ligget samlet, danner typisk i dag en åben ring omkring en mindre og tæt bebyggelse af små længehuse, som er kommet til noget senere i forbindelse med erhvervslivet og

trafikbehovets stærke udvikling i sidste halvdel af 1800-tallet. Dette er tilfældet for Gettrup, Hundborg og Skyum. Således har de ældre åbne landsbyer udviklet sig til lokale centre for handel, håndværk og småindustri. Landsbyerne er stort set alle slyngede vejbyer eller vejklyngebyer, hvor det bakkede terrænet har spillet en central rolle i landsbyernes strukturelle udformning. Mange af disse servicebyer/landsbyer står nu overfor en funktionstømning af både service og erhverv og en manglende tilflytning, som kan true deres eksistens på længere sigt.

De bebyggede strukturer/udvalgte sammenhænge

Øsløs, Øsløs sogn, Vester Han herred

Ræhr, Ræer sogn, Hillerslev herred

Hundborg, Hundborg sogn, Hundborg herred
Thorsted, Thorsted sogn, Hundborg herred

Sønderhå, Sønderhå sogn, Hassing herred
Svankær, Hvidbjerg vesten å sogn, Hassing herred
Skyum, Skyum sogn, Hassing herred
Morup Mølle, Ørum sogn/ Bedsted sogn, Hassing herred

Gettrup, Gettrup sogn, Refs herred
Ydby/Tvolm, Ydby sogn, Refs herred

Beskrivelse af de enkelte landsbyer

Øsløs, Øsløs sogn, Vester Han herred

Kortets gyldighedsperiode: 1860 - 1885
Kortets oprindelige målestok: 1:4000
Ejerlav registreret på kortet: 'Øsløs By, Øsløs' (0681251)

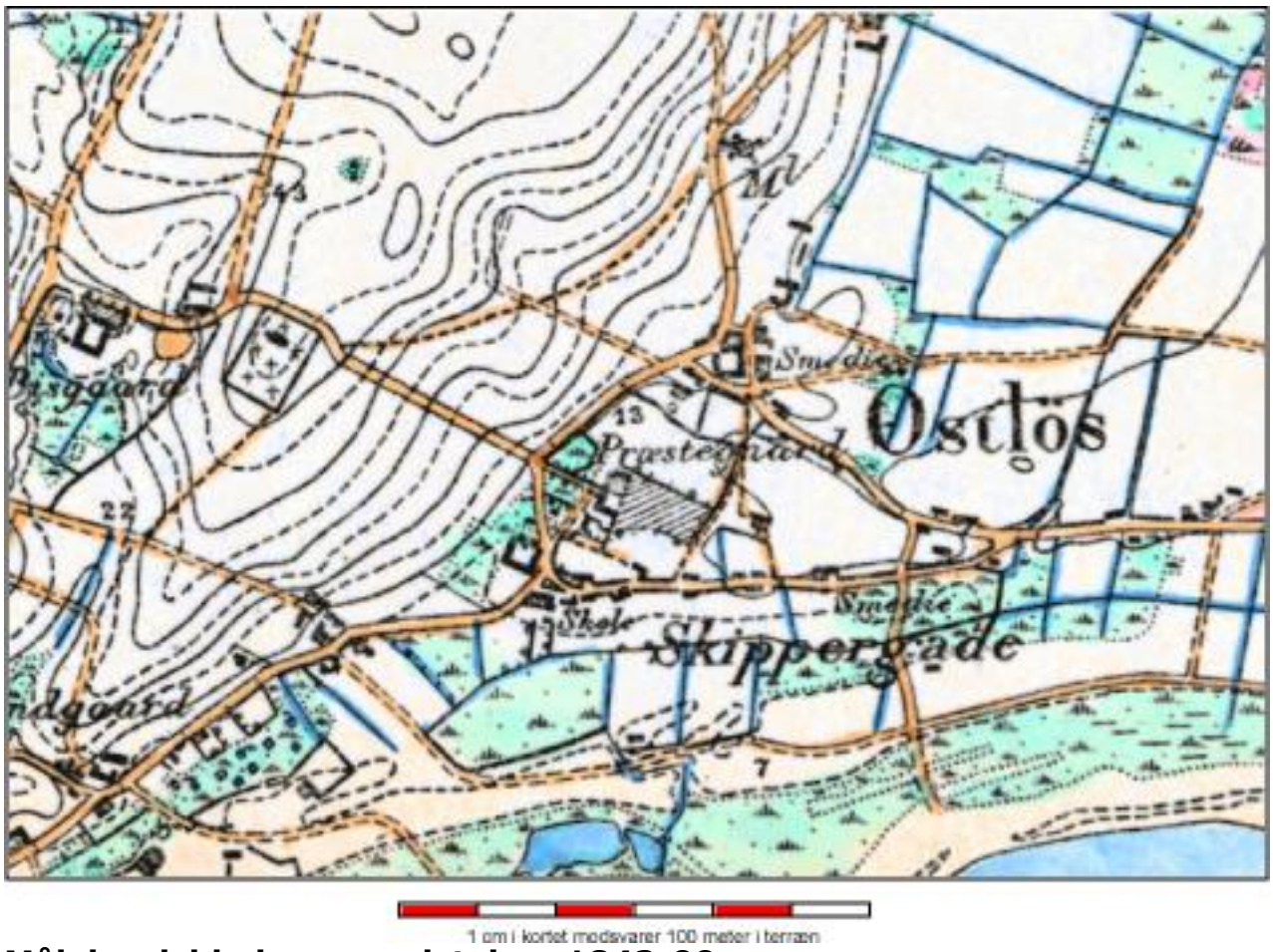

Målebordsblade generalstaben 1842-99

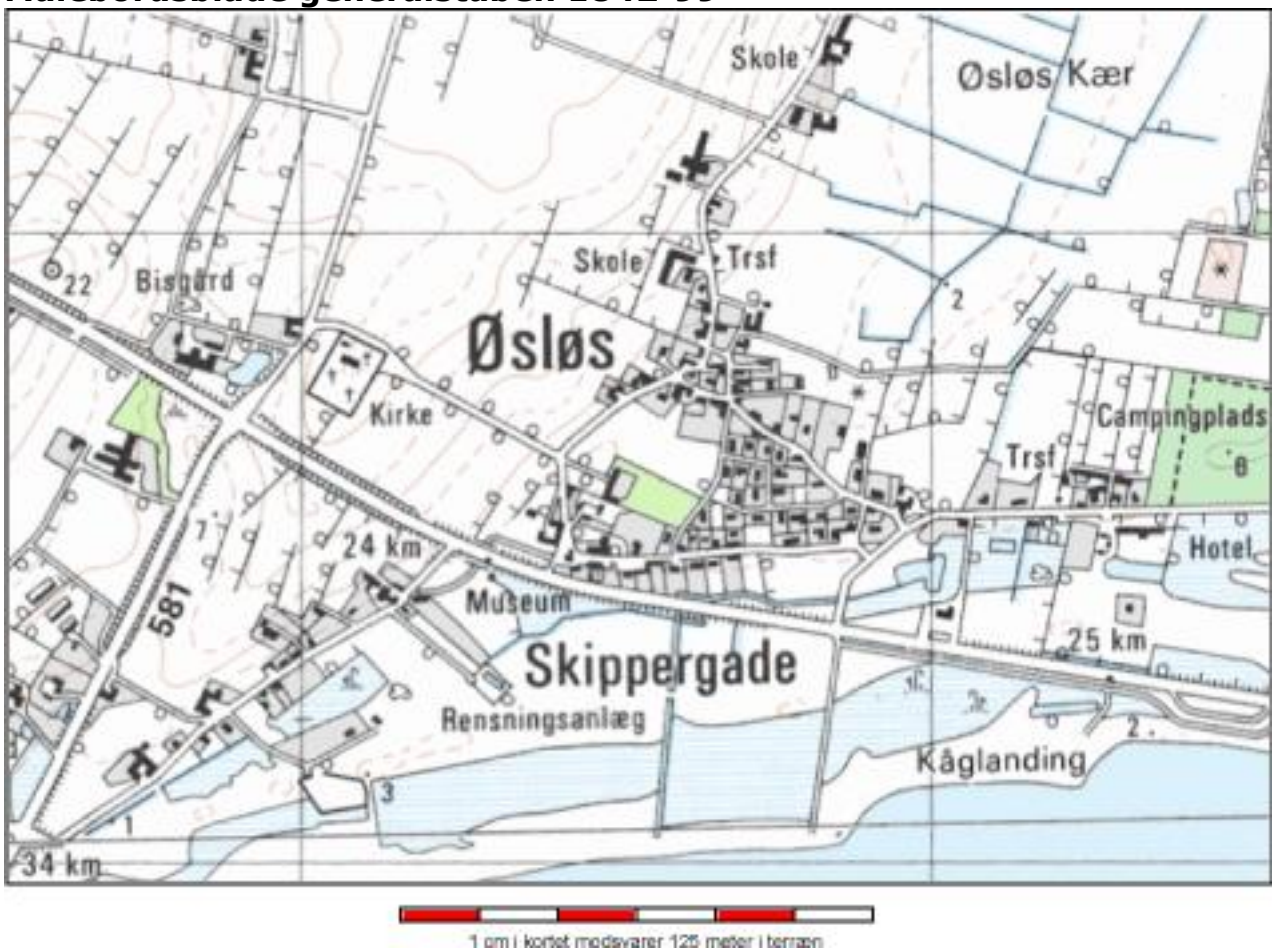

Målebordsblade 1983-97

Landskabet

Øsløs ligger på Hannæs, som i stenalderen var en halvø, hvor den østlige del nu er hævet havbund med flere opragende moræneknolde. Jorderne på Hannæs er gode og lermuldede og er de bedste i hele herredet. De laveste arealer mod Limfjorden er dog noget sandede og vandlidende, men med gode bademuligheder. Syd for Øsløs ligger den lave halvø Holmkær.
Gårdene i Øsløs har fulgt landskabets kurver i et langstrakt slynget forløb for foden af en større moræneknold på hvis top kirken er placeret. Fra kirken er der et flot udsyn over de flade engarealer, kysten og Limfjorden. En anden del af bebyggelsen, der består af mindre længehuse, ligger en dobbeltrække på langs med kysten/stranden.

Kulturhistorien

Øsløs er kendt som Østløs og Jøstløs i 1408 og som Østløs i 1439. Landsbyen blev udskiftet 1786 som en blokudskiftning suppleret med karakteristiske lange smalle parceller fra Skippergade til kysten. I Øsløs opførtes i 1892 en friskole og i 1909 et forsamlingshus. Øsløs fik sønderskole i 1923, nordre skole i 1936 tegnet af arkitekt A. Krogfeldt og en husflidsskole i 1936.
Landsbyen kan karakteriseres som en slynget vejby, hvor huse og gårde ligger ud til det slyngede vejforløb
Kirken i Øsløs, som ligge solitært på en morænebakke nordvest for byen består af romansk kor og skib samt et sengotisk tårn.
I Øsløs fødtes husmandsdigteren Johan Skjoldborg (1861-1934) og hans hjem i Skippergade er nu indrettet som museum. Byen har endvidere sparekasse, benzinstation med dagligvareudsalg og grillbar.
Umiddelbart øst for landsbyen ligger en campingplads med mange forskellige faciliteter.

Arkitekturen

Dominerende træk/Hovedstruktur
Landsbyens overordnede hovedtræk er gårdenes spredte beliggenhed langs kanten af en større morænebakke og længehusenes placering i en dobbelt række parallelt med kysten. Denne struktur er meget stærk og stadig aflæselig. Dog er en del af de gårde, der udgjorde den lange bølgede streng blevet visuelt og fysisk afskåret fra selve byen af landevejen, der går til Fjerritslev. Endvidere bryder landevejen til en vis grad kontakten mellem de lange engparceller fra Skippergade til kysten på en ikke optimal vis.
Mellem Skippergade og kanten af morænebakken er der sket en udfyldning af byen, som gør Øsløs mere kompakt og varieret.
Den smukke romanske kirke, der ligger for sig selv på morænebakken top, troner over den lavtliggende bebyggelse. Fra Øsløs er der et meget fint og frit kig til kirken, som under ingen omstændigheder bør sløres af bebyggelse.

Bebyggelsesmønstre
Der er to vigtige bebyggelsesmønstre i Øsløs. 1. Gårdene langs kanten af morænebakken, som et flot landskabstræk, der dog er en smule sløret af

landevejes gennemskæring og 2. Den tætte bebyggelse langs Skippergade, som både i miljømæssig henseende og i arkitektonisk kvalitet har en stor værdi. Et tredje mønster kunne være den opfyldning af bebyggelse, der er sket mellem disse mønstre

Enkeltelementer
Selve bebyggelsen i Øsløs er meget forskellig i stil og alder men bindes alligevel delvist sammen af den fælles skala og kraftige beplantning

Et kig ned ad Skippergade, der stadig har et vist landsbypræg med flere gamle huse og en tæt rumskabende beplantning

Kirken i Øsløs ligger højt og solitært i landskabet omgivet af åbne arealer, der giver et smukt kig til kirken fra landsbyen

Ræhr, Ræer sogn, Hillerslev

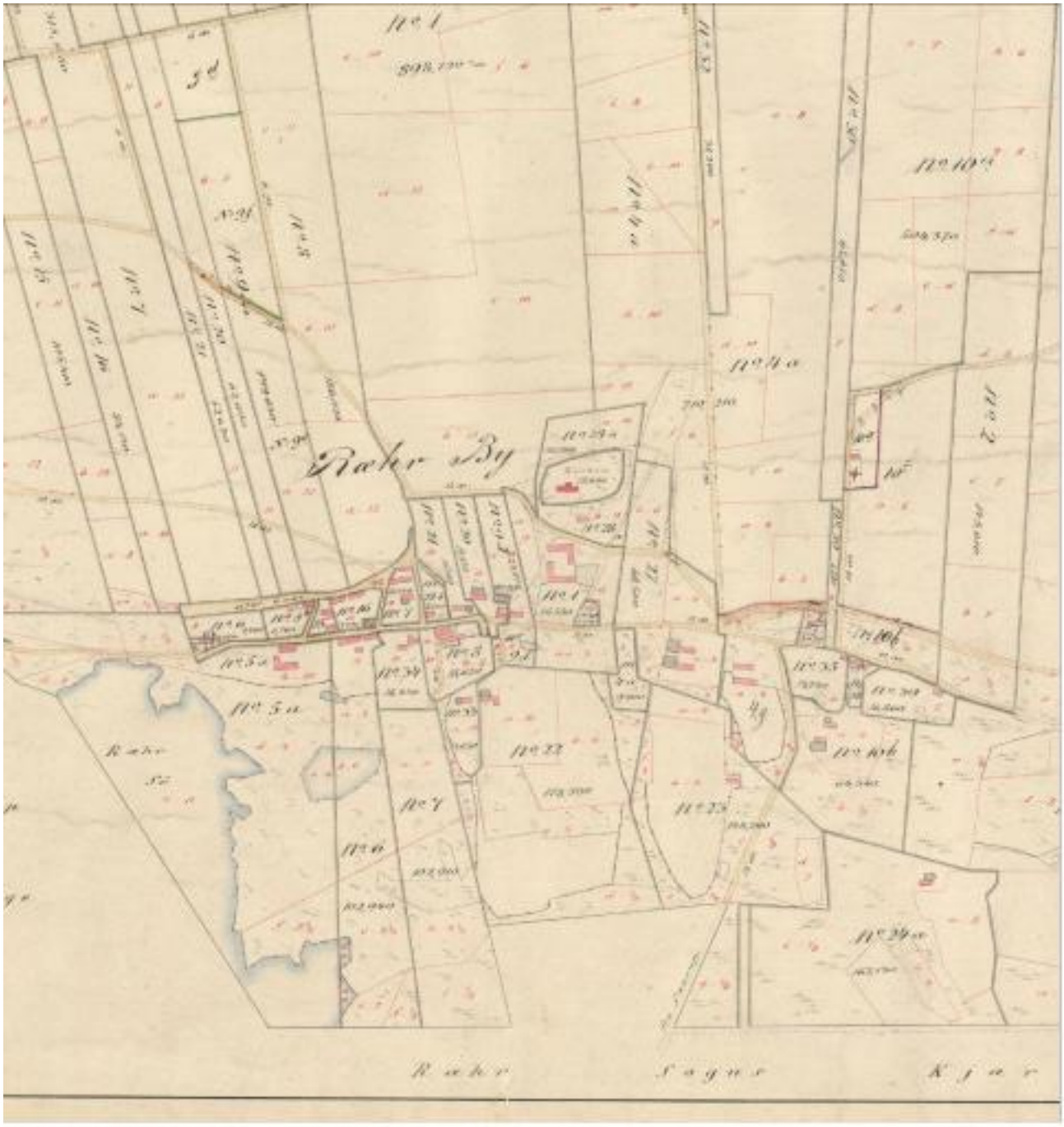

Kortets gyldighedsperiode: 1860 - 1886
Kortets oprindelige målestok: 1:4000
Ejerlav registreret på kortet: 'Febbersted, Ræhr' (0690751) , 'Ræhr By, Ræhr' (0690753)

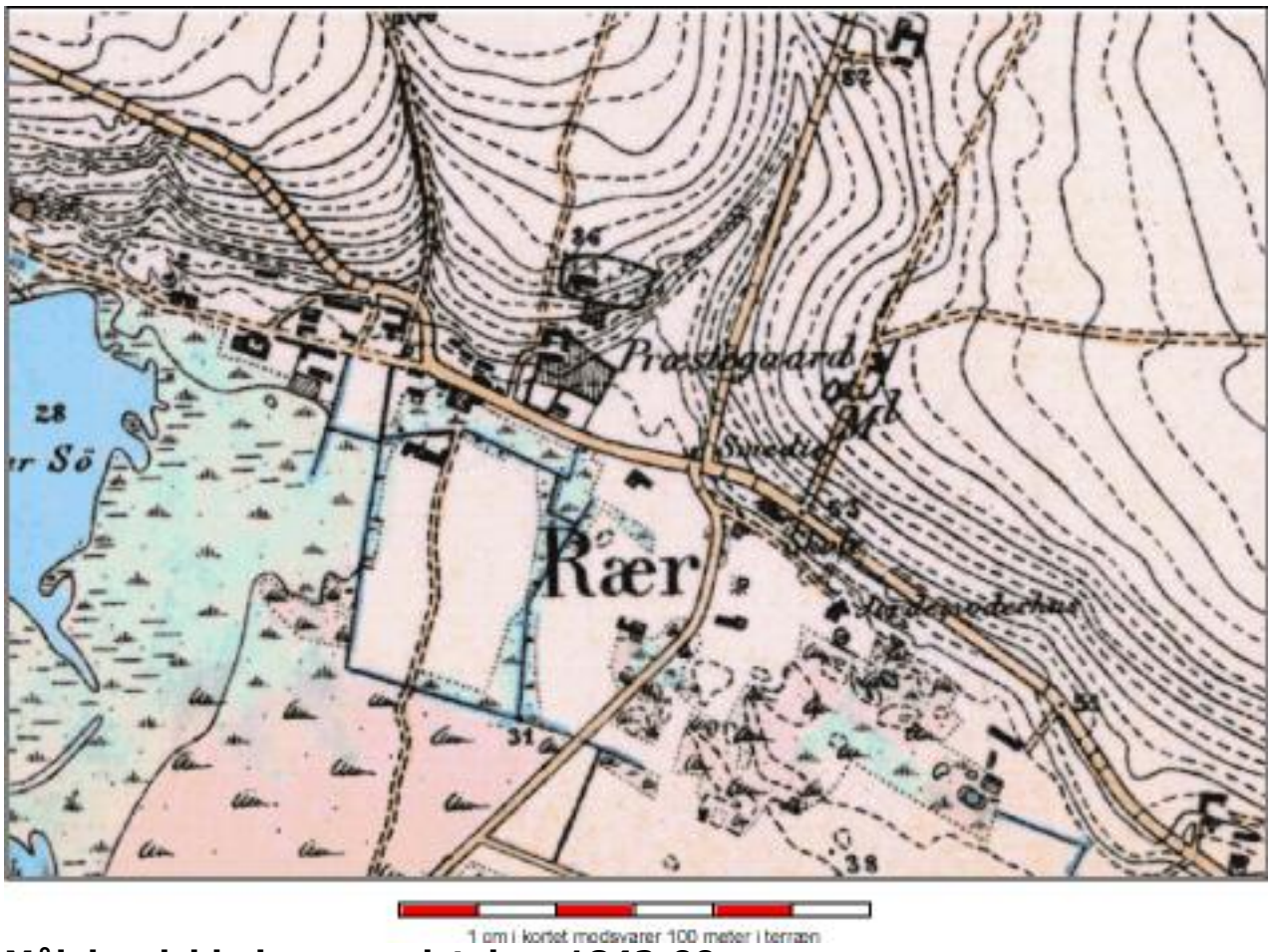

1 cm i kortet modsvarer 100 meter i terræn

Målebordsblade generalstaben 1842-99

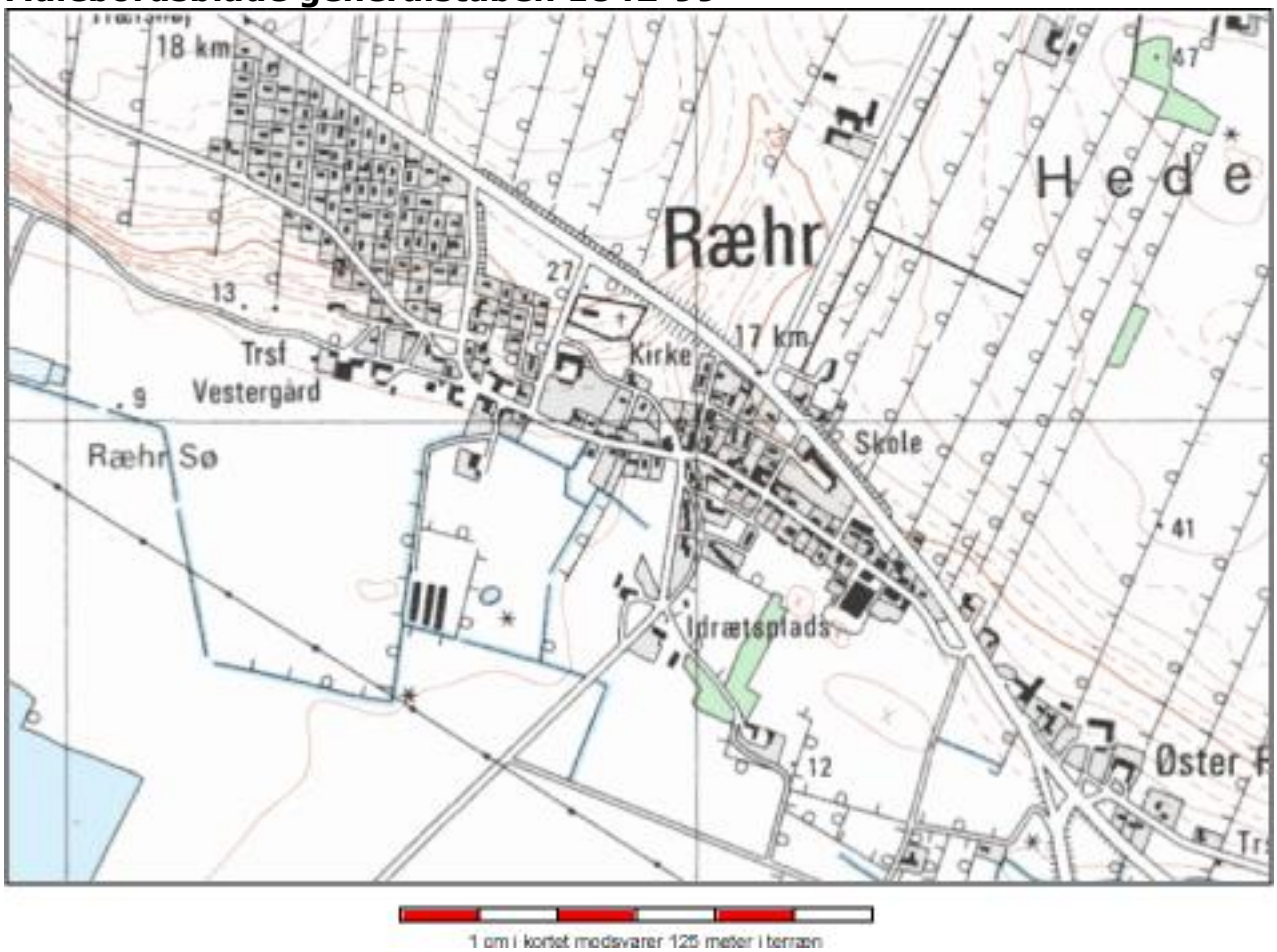

1 cm i kortet modsvarer 125 meter i terræn

Målebordsblade 1983-97

Landskabet

Ræhr er beliggende på en højtliggende kalkgrund, der mange steder kun er skjult under et tyndt morænelag. Flere steder skinner kalken igennem, hvor den har været brudt. Skrænten er skabt af havet i stenalderen, da et sund strakte sig fra Nordsøen syd om Hanstholm til Limfjorden ved Lønnerup fjord. Ved den følgende landhævning dukkede den sandede havbund frem. Lavningerne blev til strandsøer, der langsomt groede til og fyldtes med tørv for eksempel Ræer sø. De højere beliggende partier blev til flyvesands strækninger, der flere steder findes som dække over morænen.
Den ældre bebyggelse i Ræhr, ligger fortrinsvis i læ af sydskrænten, hvor adgangen til ferskvand og god græsning har været bedst. De lave tørvebassiner er efterhånden blevet opdyrket, men jorderne er ikke særlig gode.

Kulturhistorien

Ræhr er i 1455 kendt som Røre og i 1498 som Rære. Landsbyen blev udskiftet i 1805, som en blokudskiftning. Ræhr fik i 1811 centralskole med folkebibliotek, missionshus i 1897 sportsplads og andelsmejeri i 1898. I byen findes i dag flere håndværksvirksomheder. Ved Ræhr sø er der oprettet "put and take" og en minicampingplads med flere fællesfaciliteter. I Ræhr er der endvidere et godt lokalt funderet beboerfællesskab.
Landsbyen kan karakteriseres som en slynget vejby, som de fleste landsbyer i Thy betinget af det ofte småbakkede landskab.
Kirken, som er blevet kaldt Hellig Kors kirke, består i sin nuværende skikkelse af romansk apsis og langhus, men har tidligere været en korskirke. Den usædvanlig høje og ranke romanske bygning er opført i veltilhuggede granitkvadre.

Arkitekturen

Dominerende træk/Hovedstruktur
Den oprindelige og stærke hovedstruktur i Ræhr har været bebyggelsens klare beliggenhed langs kanten af den høje skrænt med udsigt over Ræhr sø i sydvest. Denne struktur er til en vis grad genkendelig.
Der er kommet en del bebyggelse til som har underordnet sig byens langstrakte form i læ af skrænten og denne bebyggelse har givet byen en positiv fortætning. En bebyggelse mod nordvest respekterer dog ikke disse forhold, men ligger som en enklave for sig selv i sin egen struktur op af skrænten forholdsvis stejle sider og slører det ellers så fine strukturelle stræk samt kirkens høje og solitære beliggenhed.

Bebyggelsesmønstre
Det klareste bebyggelsesmønster udgøres af den bebyggelse, der ligger tæt langs kanten af skrænten og som understreger den oprindelige bebyggelsesstruktur. Et andet bebyggelsesmønster er den store boligenklave placeret op ad selve skrænten, hvorfra der er en smuk udsigt, men strukturen bryder med den oprindelige form og virker mere som en by i byen mere end en videreudvikling af den oprindelige bebyggelse.

Enkeltelementer
Den ranke romanske kirke har været placeret oppe på selve skrænten ovenover den øvrige bebyggelse. Herfra er der et flot vue udover de lavere liggende engområder omkring Ræhr sø. Kirkens solitære beliggenhed er dog blevet forstyrret af et tilkommende boligområde, som har placeret sig som et massivt område nordvest for kirken.

Den tætte bebyggelse for foden af morænebakken har stadig et vist landsbypræg, som dog i sin helhed forstyrres af den nyere og utilpassede bebyggelse

Den højt beliggende kirke og præstegården lå oprindeligt solitært, men er nu delvist omgivet af en nyere bebyggelse

Hundborg, Hundborg sogn, Hundborg herred

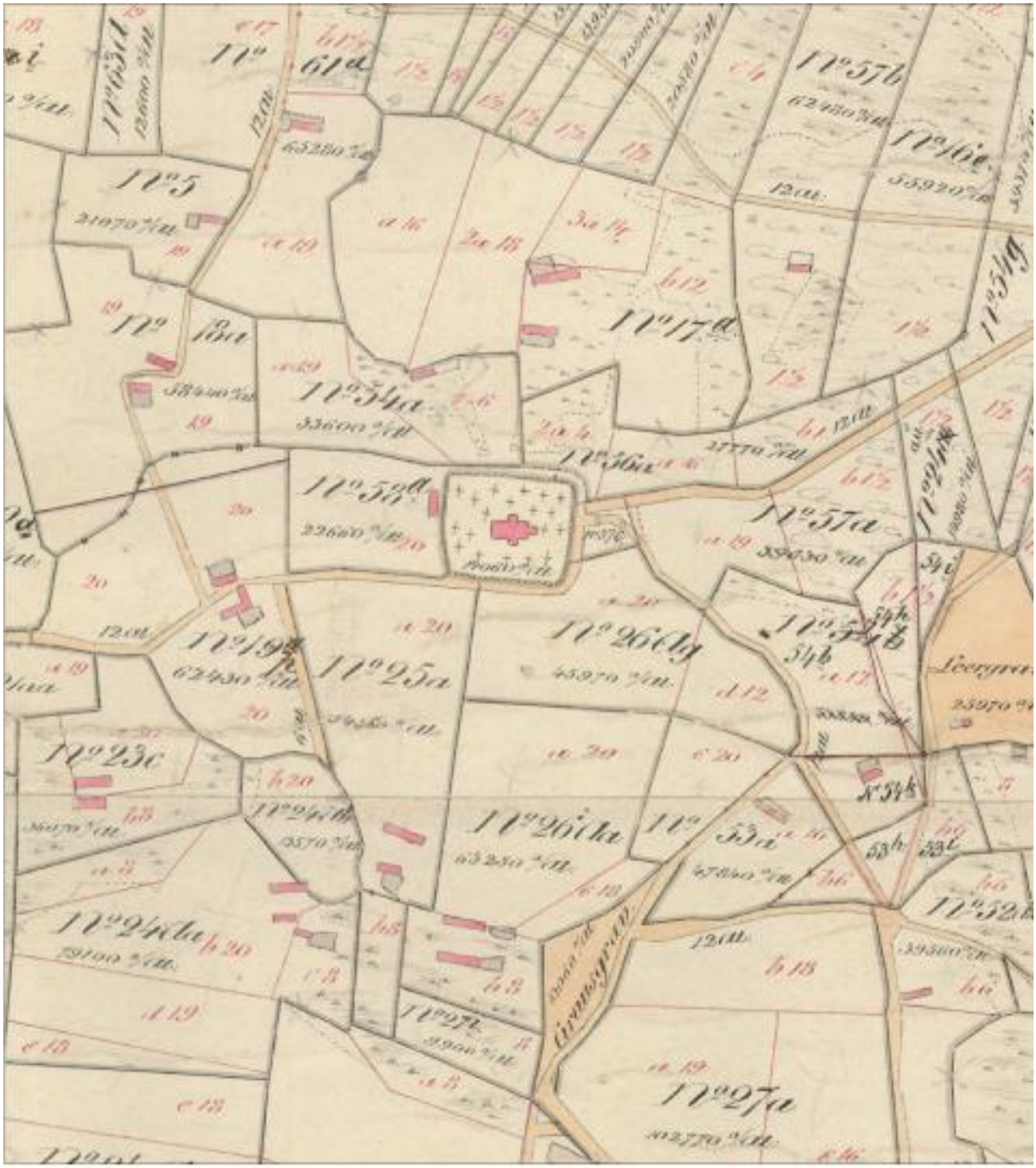

Kortets gyldighedsperiode: 1856 - 1869
Kortets oprindelige målestok: 1:4000
Ejerlav registreret på kortet: 'Hundborg By, Hundborg' (0700152)

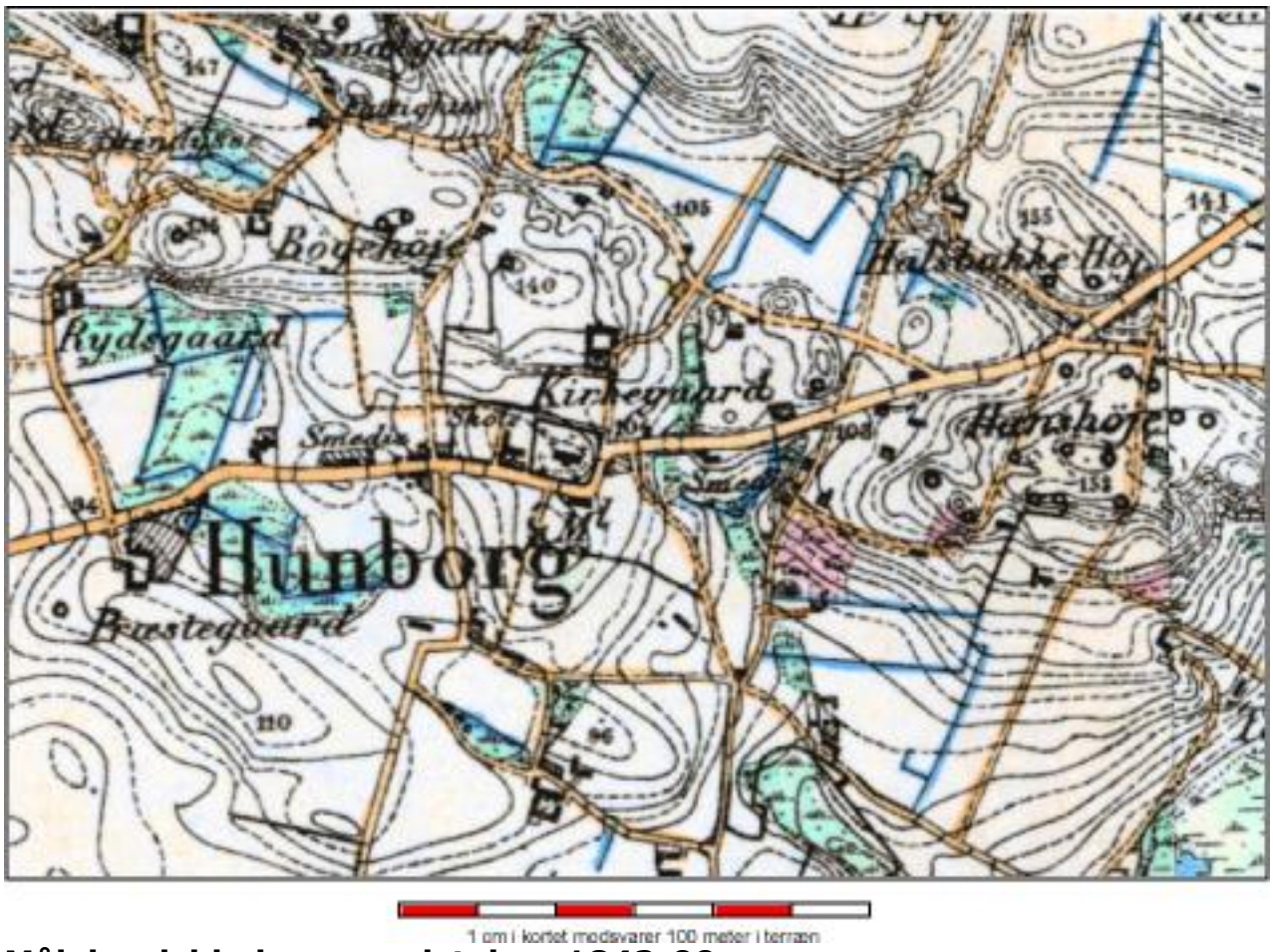

Målebordsblade generalstaben 1842-99

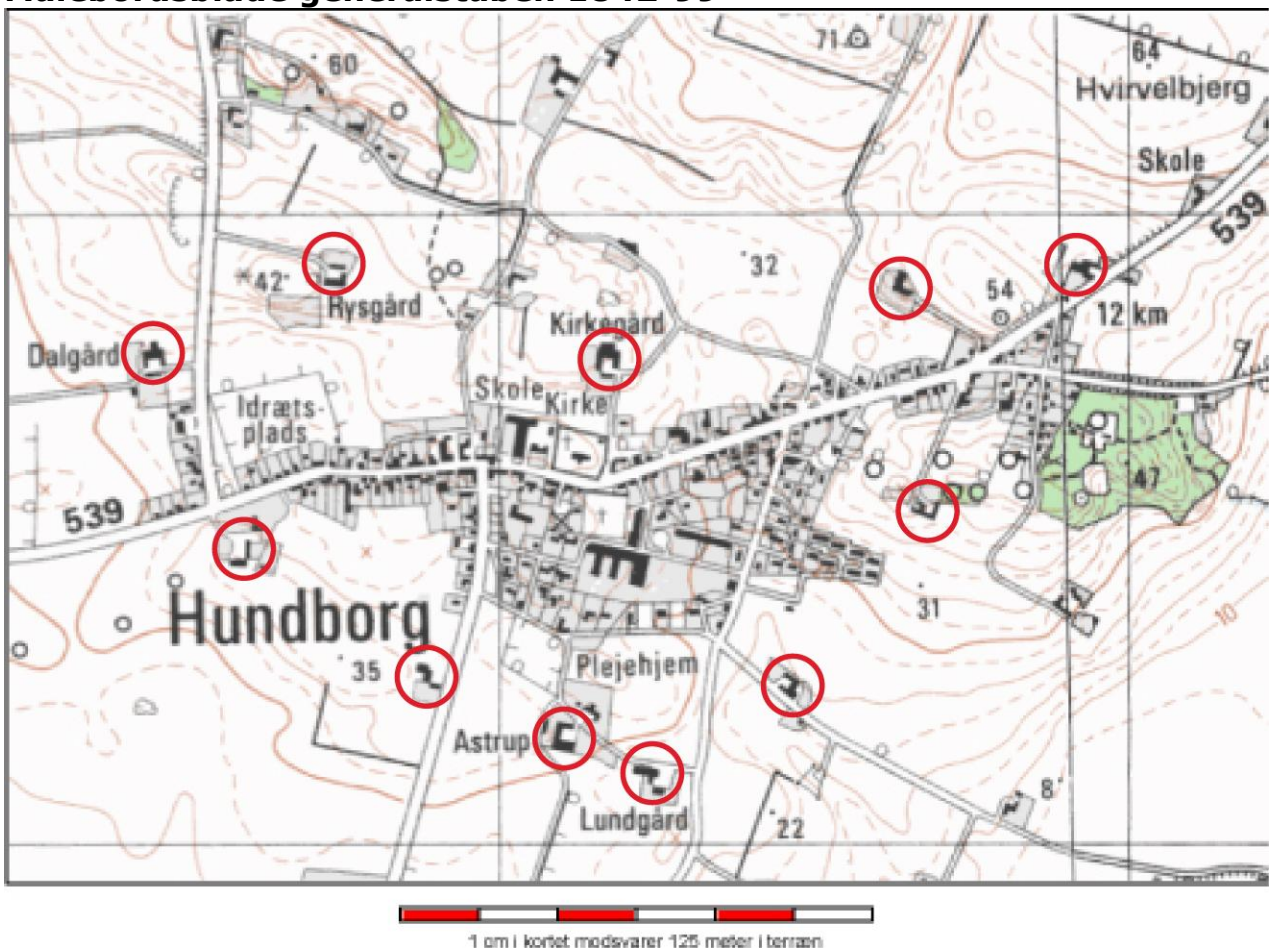

Målebordsblade 1983-97

Landskabet

Umiddelbart nord for Hundborg løber et bakket højdedrag, som er en israndslinie, "Hundborgbuen", der blev dannet under den sidste istid. Under en midlertidig klimaforværring er isen trængt sydpå igen og har skubbet denne mægtige jordvold foran sig. Højdedraget når i Bavnehøj den anseelige højde af 71 meter. Syd for bakkedraget breder sig den store Hundborg mose, og mod nord ligger den udtørrede Sørring sø. I dette smukke landskab ligger Hundborg i læ for foden af dette højdedrag på et svagt skrånende terræn mod det lavere landskab mod syd. Byen danner en klar grænse mod det åbne land med mange flotte landskabskig.

Kulturhistorien

Hundborg er kendt i 1348 som Hundborgh. Landsbyen blev udskiftet i 1802 som en blokudskiftning. Landsbyen kan karakteriseres som en vejklyngeby, hvor husene ligger ud til småslyngede vejsystem.
Hundborg betegnes i 1961 som en bymæssig bebyggelse med kirke, præstegård, skole, friskole, kommunekontor, kommunebibliotek oprettet i 1944, privat syge- og hvilehjem oprettet i 1936, Thylands ungdomsskole oprettet 1947, legatstiftelse oprettet 1883 af etatsråd P Knudsen, forsamlingshus, missionshus opført 1958, apotek, lystanlægget Dybdahls Gave, stadion, afholdshotel, Hundborg-Jannerup Kommunes Spare- og lånekasse oprettet 1872, andelsmejeri oprettet 1902 og brevsamlingssted.
Hundborg har stadig flere faciliteter så som skole, børnehave, friskole, ungdomsskole, ældrecenter og bofællesskab for fysisk- og psykisk syge, samt Lægehus. Desuden rummer byen langs hovedgaden både detailhandel, specialbutikker og privat service. Landsbyen er meget aktiv og der er et stærkt socialt sammenhold og et højt beboeraktivitetsniveau med mange lokale foreninger. Landsbyen har en hjemmeside www.hundborg-net.dk
Kirken i Hundborg ligger midt i byen og er en lille romansk kvadrestensbygning bestående af kor og skib samt nyere våbenhus
Omkring Hundborg findes flere fredede oldtidsminder blandt andet en langhøj og 53 høje, hvor flere har en anseelig størrelse.

Arkitekturen

Dominerende træk/Hovedstruktur
Hundborg er karakteriseret af en tæt og koncentreret bymæssige bebyggelse, der ligger langs med den øst-vest gående hovedgaden, hvor ud til også byens lille kirke er placeret. Bebyggelsen ligger langs et slynget forløb, der følger kanten af israndslinien. I midten af landsbyen mellem to sydgående vejforløb er der sket en videreudvikling og fortætning af byen mod syd, som er med til at skabe et slags centrum i den ellers langstrakte by. Bebyggelsen langs hovedgaden og fortætningen mod syn omkranses på karakteristisk vis af en ring af fritliggende gårde, der ligger som en del af den gamle landsbystruktur.

Bebyggelsesmønstre
Byen består af to karakteristiske bebyggelsesmønstre, som er helt fysisk adskilte. 1. den store ring af gamle solitært beliggende gårde og 2. resten af byens koncentration langs højdedragets rand

Enkeltelementer
Bebyggelsen i sig selv er som sådan ikke speciel arkitektonisk værdifuld, bortset fra flere "bedre byggeskik" huse. Men set som en sammenhængende struktur kan bebyggelsen gennem sin ensartethed i højde og skala i sin helhedsværdi stærkt fremhæves.

Den tætte bebyggelse i centrum af Hundborg har et vist urbant præg

Kirken ligger højt placeret midt i byens hovedstrøg, der er trukket lidt tilbage fra vejen danner et lille åndehul i den ellers tætte bebyggelse

Thorsted, Thorsted sogn, Hundborg herred

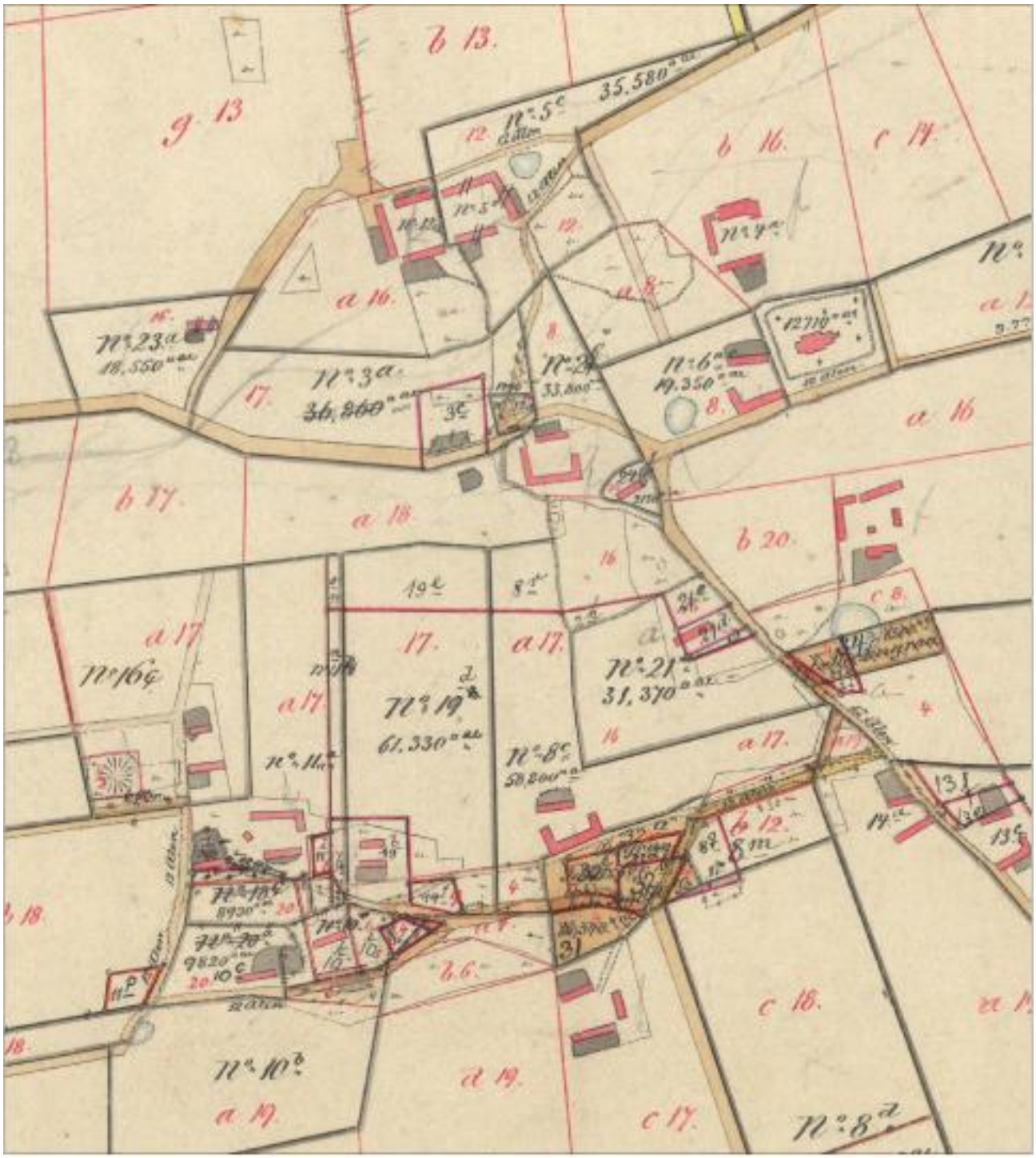

Kortets gyldighedsperiode: 1860 - 1947
Kortets oprindelige målestok: 1:4000
Ejerlav registreret på kortet: 'Torsted By, Torsted' (0701051)

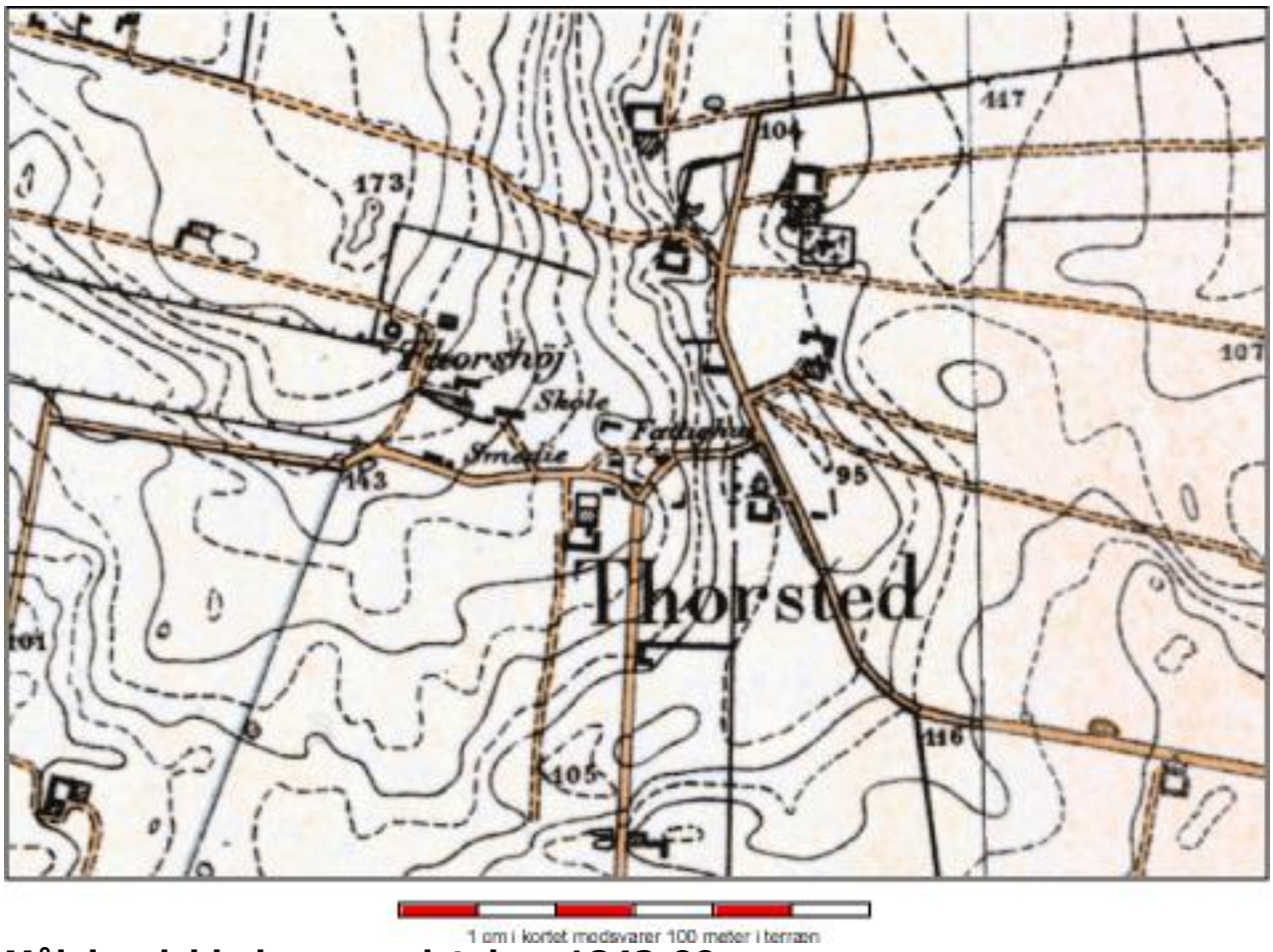

1 cm i kortet modsvarer 100 meter i terræn

Målebordsblade generalstaben 1842-99

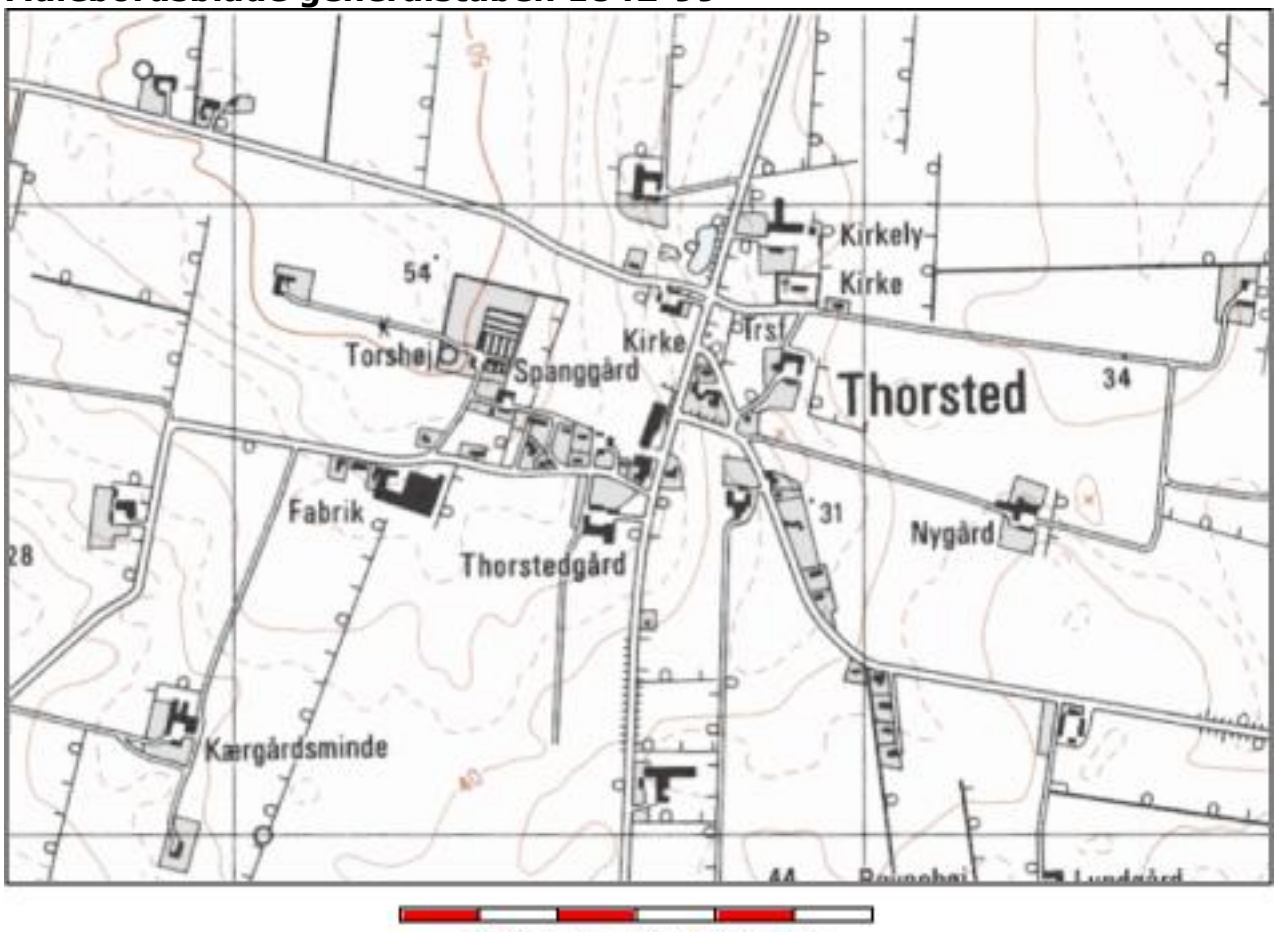

1 cm i kortet modsvarer 125 meter i terræn

Målebordsblade 1983-97

Landskabet

Thorsted ligger i et jævnt bakket og noget højtliggende landskab med Skårup høje og Torshøj på 56 meter. Nord for Thorsted er jorderne dækket af flyvesand men ellers er jorderne gode og lermuldede med et underlag af kridt. Den tidligere hede er nu opdyrket og beplantet.
Landsbyen ligger i et slynget forløb, der går gennem det smukke landskab fra 56 meters højde ved Torshøj i vest ned ad en østvendt skråning til 31 meters højde i det fladere landskab mod øst for foden af bakken. I dette flade forland er byens kirke bemærkelsesværdigt nok placeret.

Kulturhistorien

Thorsted er kendt i 1280 som Torsted og i 1406 som Thorstadh, Thorstæth. Landsbyen blev udskiftet i 1803 som en blok udskiftning og nogle gårde er herefter tilsyneladende udflyttet fra dette lille samfund. Landsbyen kan betegnes som en vejklyngeby, hvor bebyggelsen ligger i klynger omkring et forgrenet vejnet.
I 1906 fik landsbyen en frimenighedskirke og skole med skolebibliotek blev oprettet i 1934. Landsbyen har i dag stadig friskole og forsamlingshus og rummer endvidere flere arbejdspladser dels via virksomheden Thy Stålbyg og dels en plastvirksomhed, der har slået sig ned i en nedlagt landbrugsejendom. Byen kan drage nytte af en vis boligudvikling på grund af dens tæthed til Thisted.
Kirken er en lille romansk granitkvadrebygning med apsis, kor og skib samt et nyere våbenhus og en moderne klokkekam over vestgavlen.

Arkitekturen

Dominerende træk/ Hovedstruktur
Denne lille Landsby er karakteriseret af en noget spredt bebyggelse, der nærmest koncentrerer sig i klumper ud til det meget forgrenede vejsystem godt fordelt i landskabet, hvorved det åbne land bliver meget fremherskende.

Bebyggelsesmønstre
Der er ikke tale om et egentligt bebyggelsesmønster i denne lille enklave, da bebyggelsens placering som en helhed virker noget tilfældigt og en udbygning af landsbyen kan ske stort set hvor som helst, der er plads langs det slyngede vejforløb uden at bryde med nogen værdifuldt bebyggelsesmæssig træk.

Enkeltelementer
Landsbyen består af en blanding af gårde, ældre længehuse og helt nye bebyggelser. Der er ingen arkitektonisk sammenhæng mellem de forskellige elementer og de ombygninger, der er foretaget i den ældre boligmasse.

Den spredte og åbne bebyggelse i Thorsted gør det vanskeligt at opfatte landsbyen som en helhed

Bebyggelsen i Thorsted er omgivet af en kraftig beplantning og er meget blandet i alder og modernisering

Sønderhå, Sønderhå sogn, Hassing herred

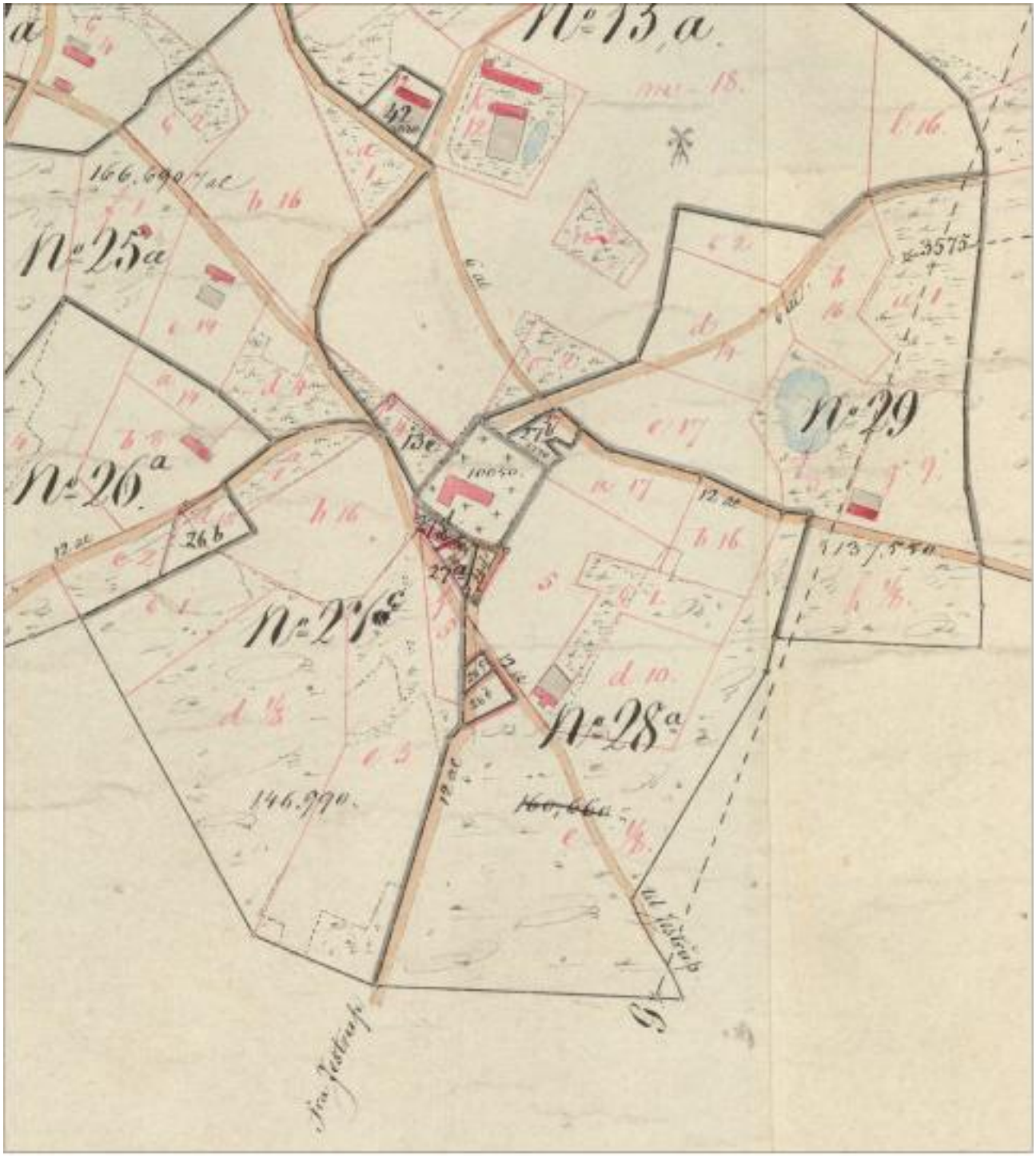

Kortets gyldighedsperiode: 1860 - 1907
Kortets oprindelige målestok: 1:4000
Ejerlav registreret på kortet: 'Sønderhå By, Sønderhå' (0711254)

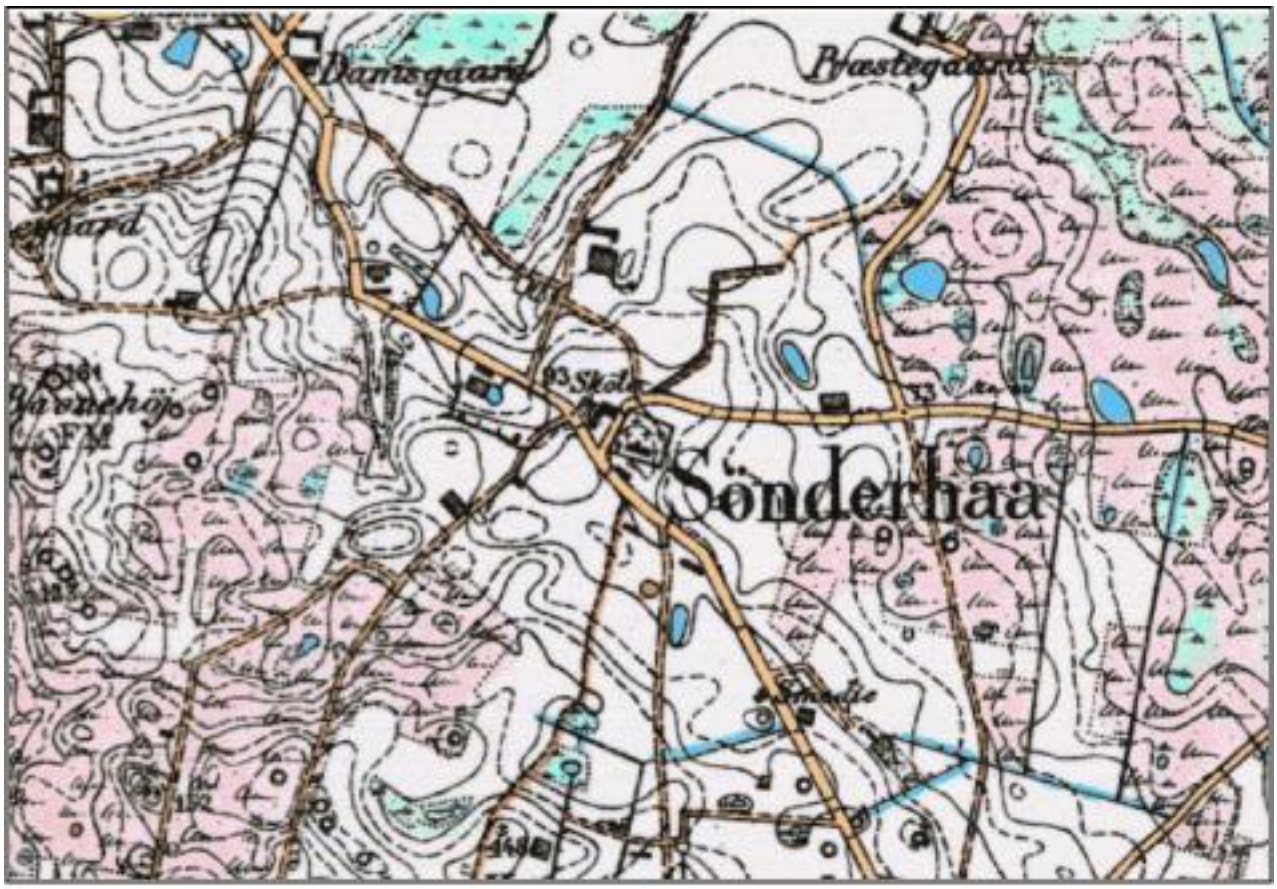

Målebordsblade generalstaben 1842-99

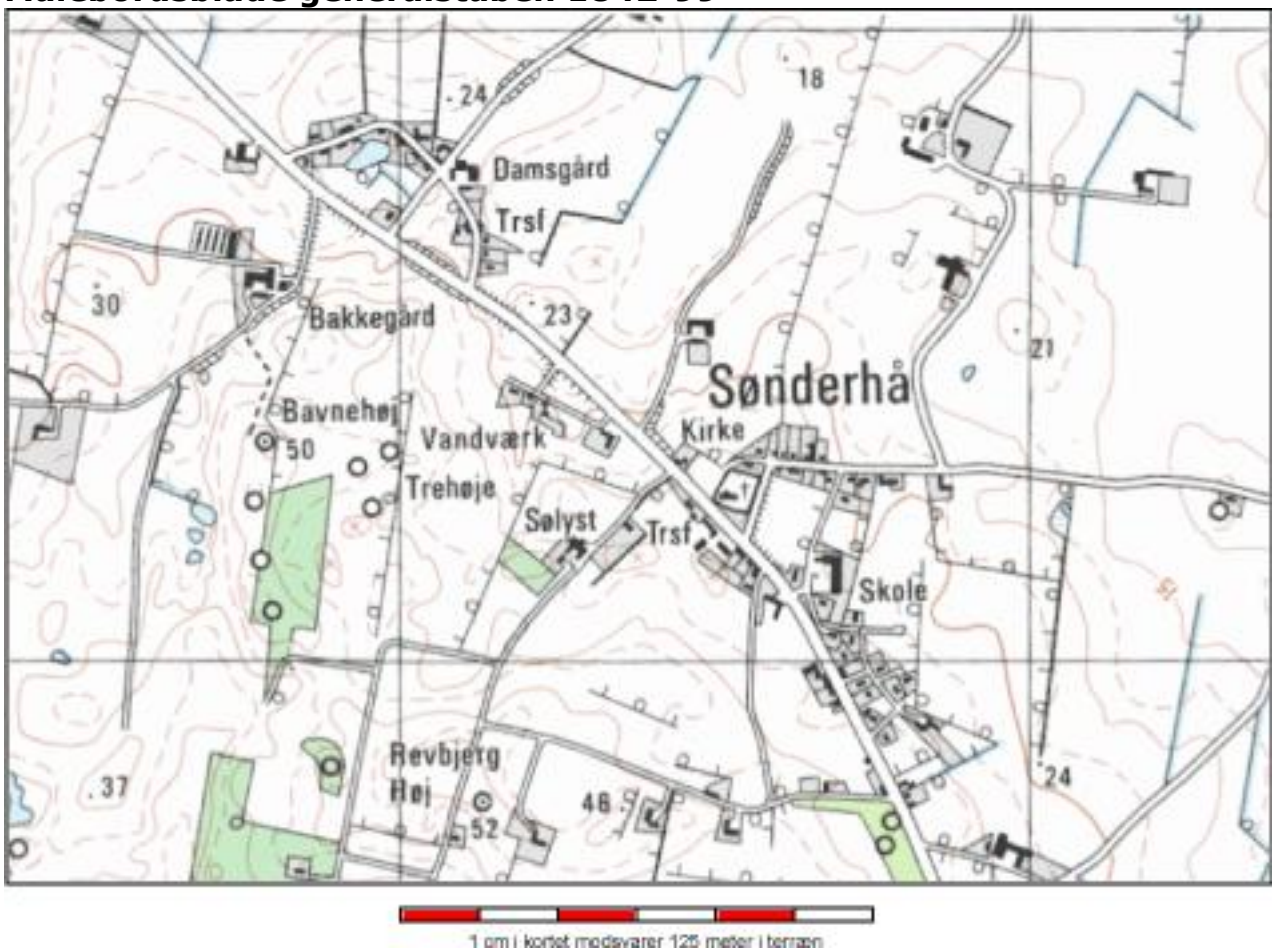

Målebordsblade 1983-97

Landskabet

Sønderhå ligger i et noget ujævnt terræn, der især i vest hæver sig i et større antal grusbakker, hvoraf Bavnehøj med 50 meter er højest. Vest for Sønderhå ligger den karakteristiske 8 km lange og 0,5-1 km brede Ovesø. Den var i stenalderen en del af et system af fjordarme fra Nordsøen men blev ved landhævningen, delvis som følge af sandflugt, afspærret fra havet, så at søoverfladen nu ligger 3 meter over havet. Langs søens østre bred ses tydeligt den gamle stenalderkystskrænt med en strimmel hævet havbund foran sig. Sønderhå ligger i det småbakkede terræn på et nogenlunde fladt område, der sydvest for byen stiger forholdsvis meget for atter at falde ned mod Ovesø.

Kulturhistorien

Sønderhå er kendt i 1380 som Synderhaae og i 1389 som Synderhaa. Landsbyen blev udskiftet i 1805 som en blokudskiftning. Landsbyen kan karakteriseres som en vejklyngeby, hvor bebyggelsen koncentrerer sig i klynger omkring et småforgrenet vejsystem. Sønderhaa-Hørsted Spare- og lånekasse oprettedes i 1872 og missionshuset Tabor blev opført i 1897. I byen opførtes i 1960 en centralskole tegnet af arkitekt Jens Hansen. Da skolen blev nedlagt oprettede man en friskole i 1990 i stedet. I den nu nedlagte købmandsforretning er der åbnet en genbrugsbutik. Sønderhå er aktiv med borgerforening, fritidsklub, spejder- og idrætsforeninger m.v. Landsbyen har fået en hjemmeside
Landsbyens kirke er omhegnet af gamle kampestensdiger og består af romansk skib og kor opført af tilhuggede granitkvadre og et senere tårn. Området omkring Sønderhå er rigt på fortidsminder.

Arkitekturen

Dominerende træk/ Hovedstruktur
Landsbyens hovedtræk er delt i to fysisk adskilte strukturer, der dels er karakteriseret af den lille slyngede bebyggelse omkring kirken, der til en vis grad dominer bebyggelsen på grund af sin noget højere beliggende placering i byen. Den er omkranset af et karakteristiske gammelt kampestensdige og en kraftig beplantning. Den anden del af byen er beliggende nordvest herfor og ligger i en lille klynge omkring byens gadekær.

Bebyggelsesmønstre
De to dele af byen har ikke nogen egentlig klar struktur eller tæthed men opleves i stumper knyttet til små vejforgreninger.

Enkeltelementer
Bebyggelsen er meget stilfærdig og ydmyg og af varierende kvalitet

Bebyggelsen i Sønderhå omkring kirken ligger højt placeret med en flot og vid udsigt over landskabet

Den fine kirke markerer sig flot i byen hævet over den øvrige bebyggelse

Svankær, Hvidbjerg vesten å sogn, Hassing herred

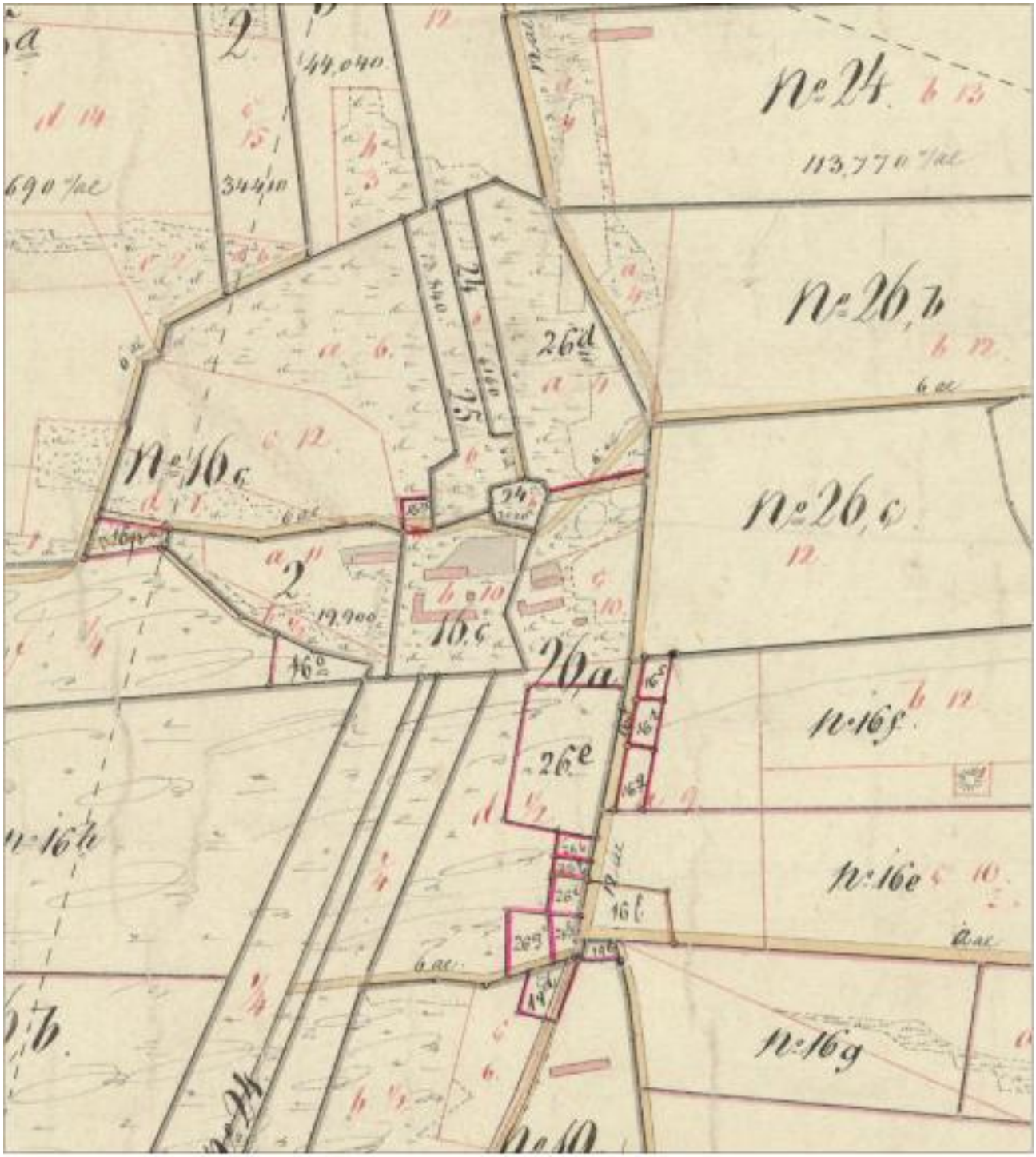

Kortets gyldighedsperiode: 1860 - 1908
Kortets oprindelige målestok: 1:4000
Ejerlav registreret på kortet: 'Hvidbjerg By, Hvidbjerg' (0710552)

1 cm i kortet modsvarer 100 meter i terræn

Målebordsblade generalstaben 1942-99

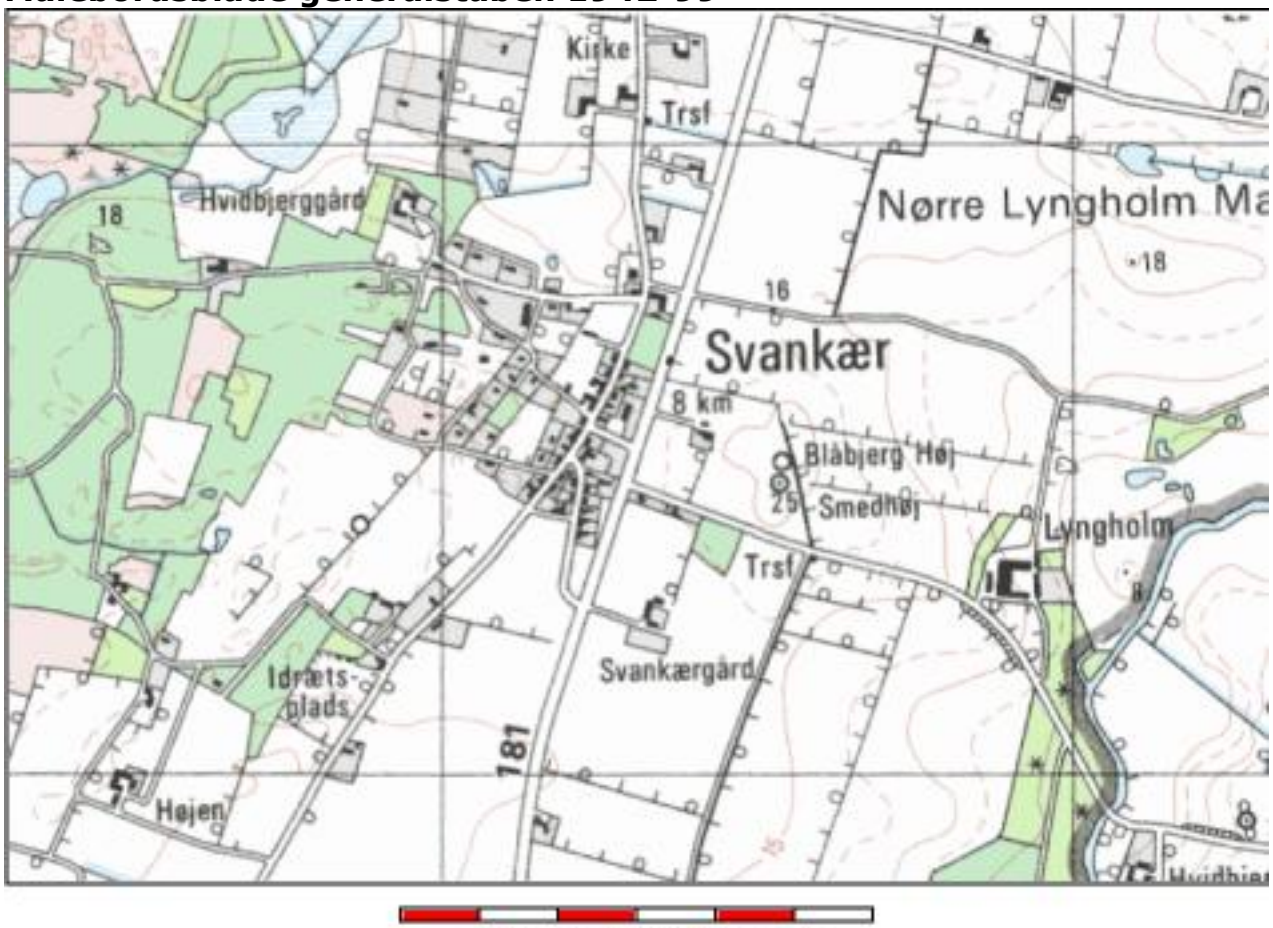

1 cm i kortet modsvarer 125 meter i terræn

Målebordsblade 1983-97

Landskabet

Svankær ligger i et særligt naturskønt område med et bredt bælte af havklitter mod vest, tidligere vandreklitter og udstrakte klitheder. I området findes flere klitsøer, der er underkastet store vandstandsstigninger. Omkring Svankær i øst er der gode og lerede landbrugsjorder. Hvidbjerg å løber øst for Svankær med det opdyrkede Åkær. Store arealer er dækket af plantage blandt andet vandreklitter som Alstrup Sande og Lejbakke Sande. Svankær ligger i nationalparkområdet omgivet af den store Hvidbjerg Klitplantage mod nord og mod vest. Terrænet omkring Svankær er nogenlunde fladt

Kulturhistorien

Svankær er i 1467 kendt som Swankier. Landsbyen blev udskiftet i 1799, som en mindre blokudskiftning. Svankær kan karakteriseres som en samling af enkeltgårde og opfattes ikke som en egentlig by. I Svankær oprettedes i 1906 et missionshus. Byen har dagligvarebutik med benzin og oliesalg samt ungdomsskole i den gl. centralskole opført 1940 og idrætsplads. Svankær har en aktiv og velorganiseret beboerforening.
Af fredede fortidsminder ligger der i området 28 høje deriblandt den anseelige Smedhøj ved Svankær.
Umiddelbart nord for Svankær finder man Hvidbjerg kirke sammen med ungdomsskolen og få andre bygninger. Den romanske kirke består af en kvadrestensbygning af et ganske anseelig format med skib, kor apsis og en smuk klokkestabel

Arkitekturen

Dominerende træk/ Hovedstruktur
Svankær har i sin tid udviklet sig omkring Hvidbjerg kirke med en spredt gårdbebyggelse. Senere har der udviklet sig en fortætning syd herfor af enkelthuse omkring en gamle mølle og en smedje (se generalstabens kort 1842-99). Bebyggelsen i Svankær kan som helhed karakteriseres som en blanding af både tæt og spredt bebyggelse uden en egentlig strukturel sammenhæng, men som set i sin helhed udgør et fint lille miljø.

Bebyggelsesmønstre
Den spredte bebyggelse er karakteriseret af flere mønstre. 1. Den tætte bebyggelse omkring landsbygaden, der består af en lille og homogen bebyggelse af små næsten ensartede længehuse, der giver et idyllisk helhedsbillede. 2. Større sommerhusområder mod vest med tilknytning til byen 3. Området omkring kirken med ungdomsskole, småbebyggelse og skulpturhave. 4. En spredt bebyggelse omkring idrætspladsen, der ligger sydvest for landsbygaden

Enkeltelementer
Den romanske Hvidbjerg vesten å kirke markerer sig smukt i landskabet omgivet af et lavt stengærde

Den lille, tætte bebyggelse danner en klar grænse mod det åbne land og fremstår som intimt landsbymiljø

Hvidbjerg Vesten Å kirke ligger et stykke fra Svankær mod øst i sit eget lille miljø

Skyum, Skyum sogn, Hassing herred

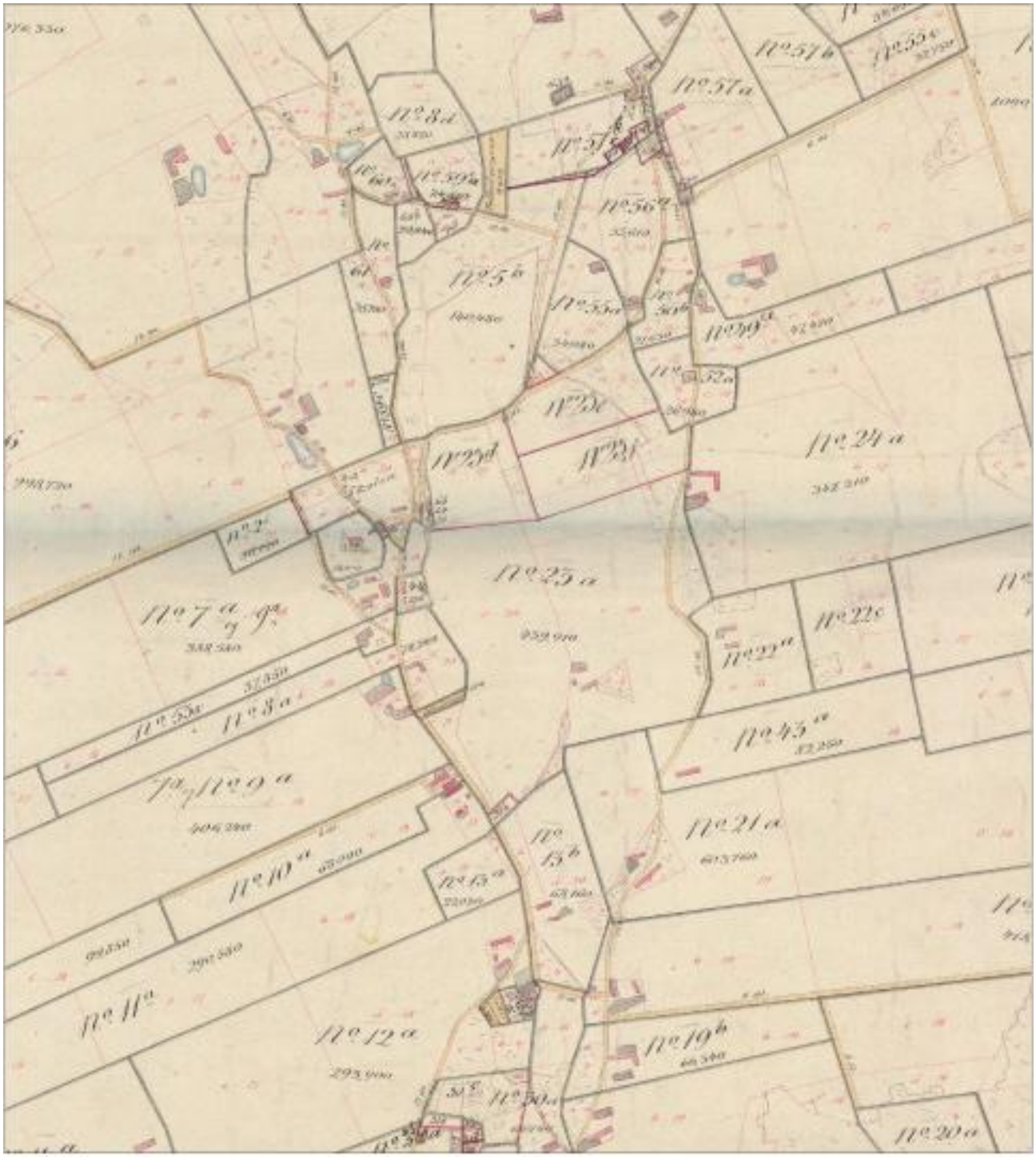

Kortets gyldighedsperiode: 1860 - 1908
Kortets oprindelige målestok: 1:4000
Ejerlav registreret på kortet: 'Skyum By, Skyum' (0710951)

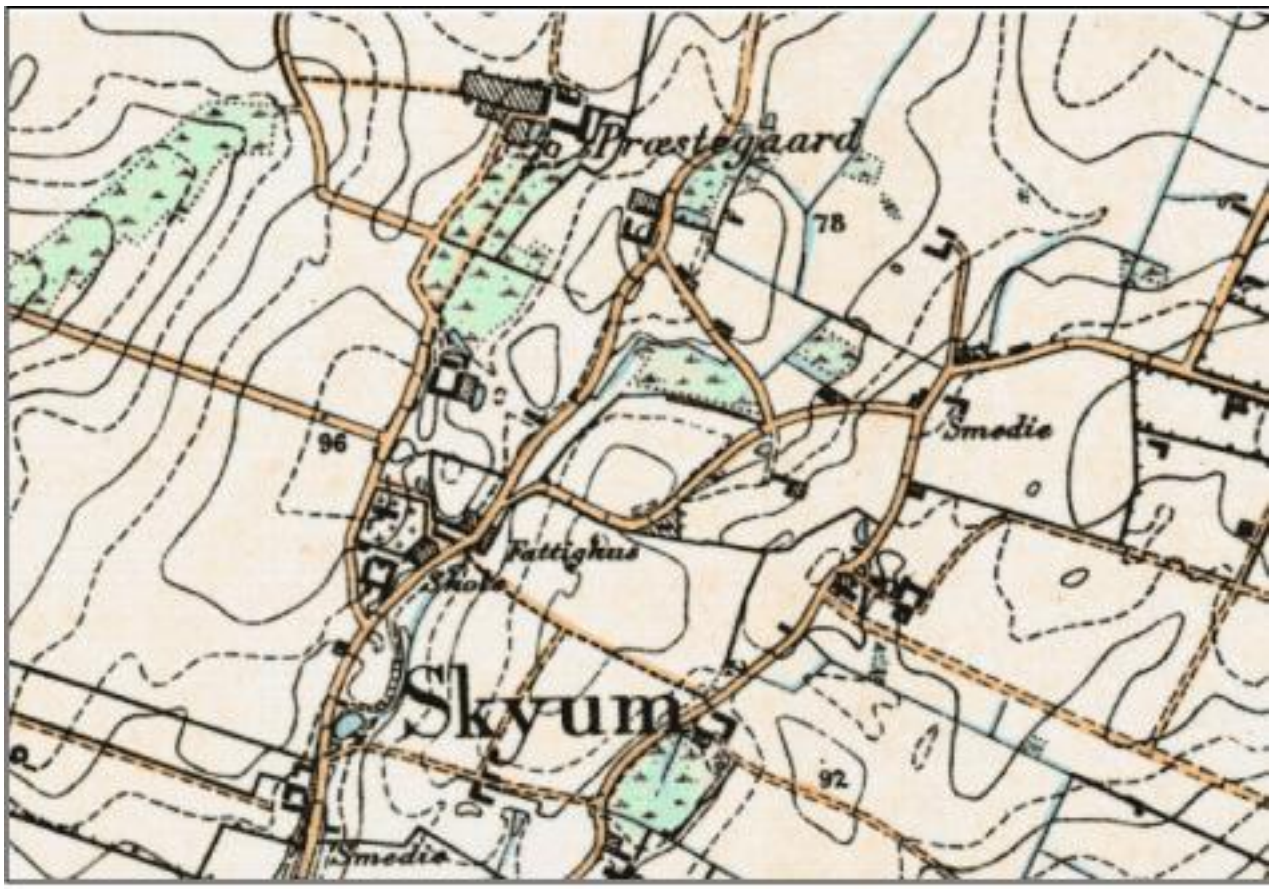

Målebordsblade generalstaben 1842-99

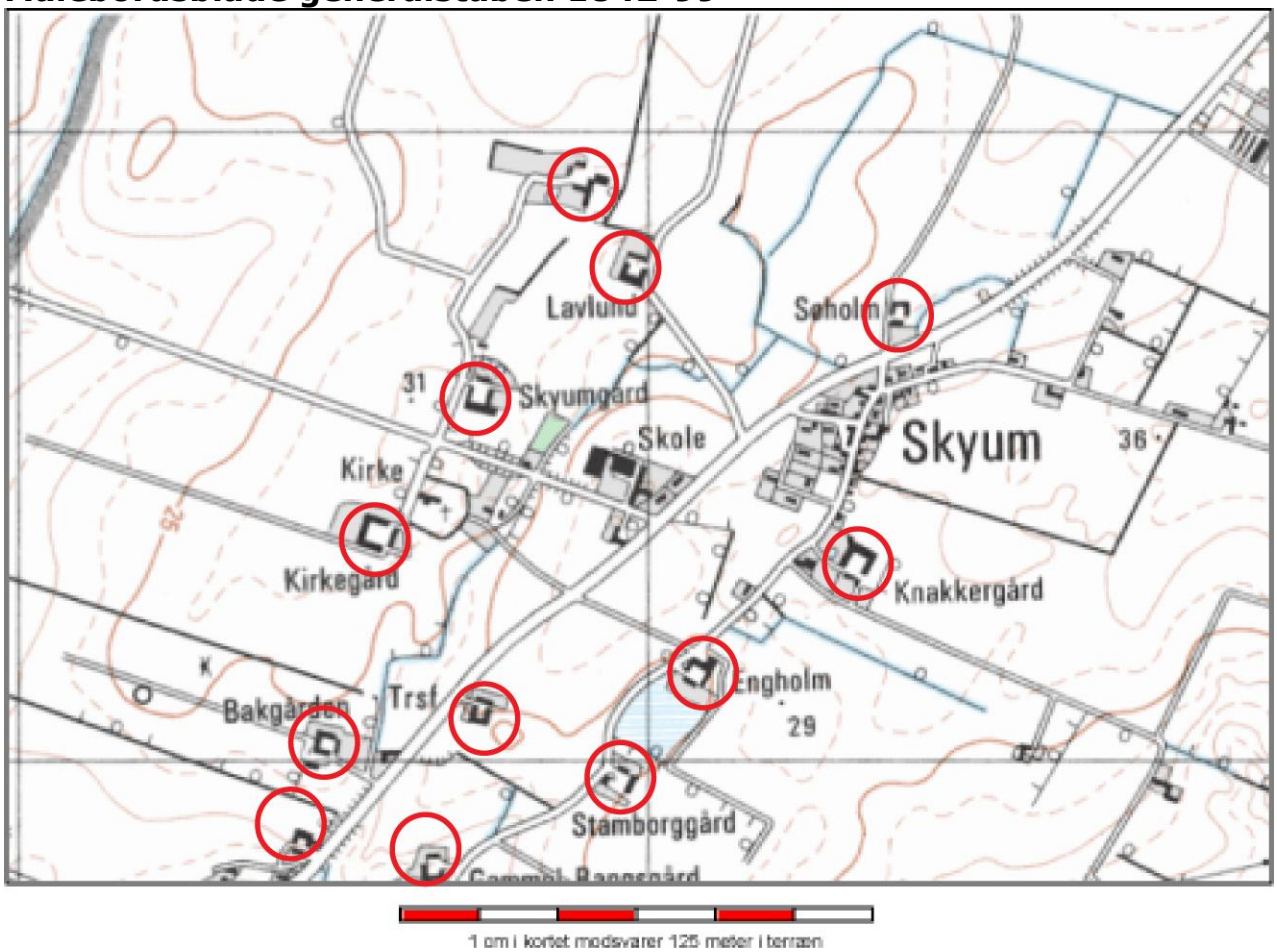

Målebordsblade 1983-97

Landskabet

Skyum ligger i et jævnt bakket terræn, der kulminerer i nordøst, hvor det højeste punkt når 47 meter. Her ligger de smukke lyngklædte og fredede Skyum Bjerge, der danner et system af stejle kløfter og kamme ned mod Limfjorden. Mod syd findes en bræmme af hævet havbund ved Gudnæsstrand. Jorderne er overalt i området lerede og frugtbare. Skyum ligger på et nogenlunde jævnt terræn.

Kulturhistorien

Skyum er kendt i 1555 som Skyum. Landsbyen blev udskiftet 1800, som en blokudskiftning, men på grund af gårdenes solitære beliggenhed i en stor landskabelig ring, er de fleste af gårdene forblevet i landsbyen. Landsbyen kan karakteriseres som en vejklyngeby med indre klynger af bebyggelse omkring det forgrenede vejnet.
I Skyum opførtes i 1914 et forsamlingshus og en skole i 1941 med sognebibliotek oprettet 1949. I dag ligger der en idrætsefterskole i Skyum, der også har enkelte håndværksvirksomheder og serviceerhverv.
Kirken er en blytækket romansk kvadrestensbygning bestående af skib og kor samt senere tilføjet tårn og våbenhus.

Arkitekturen

Dominerende træk/ Hovedstruktur
Hovedstrukturen er karakteriseret af den vide og åbne ring af store ofte firlængede gårde, der omkranser en mindre bebyggelse omkring skolen i midten og i hvis åbne ende, der ligger lille tæt bebyggelse mellem Knakkegård i syd og Søholm i nord. Bebyggelsen har som enkelt bygninger ikke stor arkitektonisk værdi, men i sin helhed og i sin struktur rummer den mange kvaliteter.

Bebyggelsesmønstre
Landsbyen kan deles i forskellige og fysisk adskilte mønstre. 1. De store gårde, der ligger i en åben ring om den øvrige bebyggelse kendetegner den oprindelige landsbystruktur. 2. Den lille samlede og tætte bebyggelse mellem Knakkergård og Søholm, som en senere landsbyfortætning. 3. Bebyggelsen i landsbyens midte med skolen som den dominerende bygning.

Enkeltelementer
Den romanske kirke ligger ydmygt placeret som en del af den landskabelige ring dannet af de store gårde. I dette landskab fremstår den ikke dominerende, men kan fremhæves som et særligt element.

Den tætte kerne i Skyum ligger i kontrast til de store spredte gårde, som dannede den oprindelige landsby.

De store gårde tegner sig fint i landskabet i en åben ring omkring de små samlede bebyggelser

Morup Mølle, Ørum sogn, Hassing herred

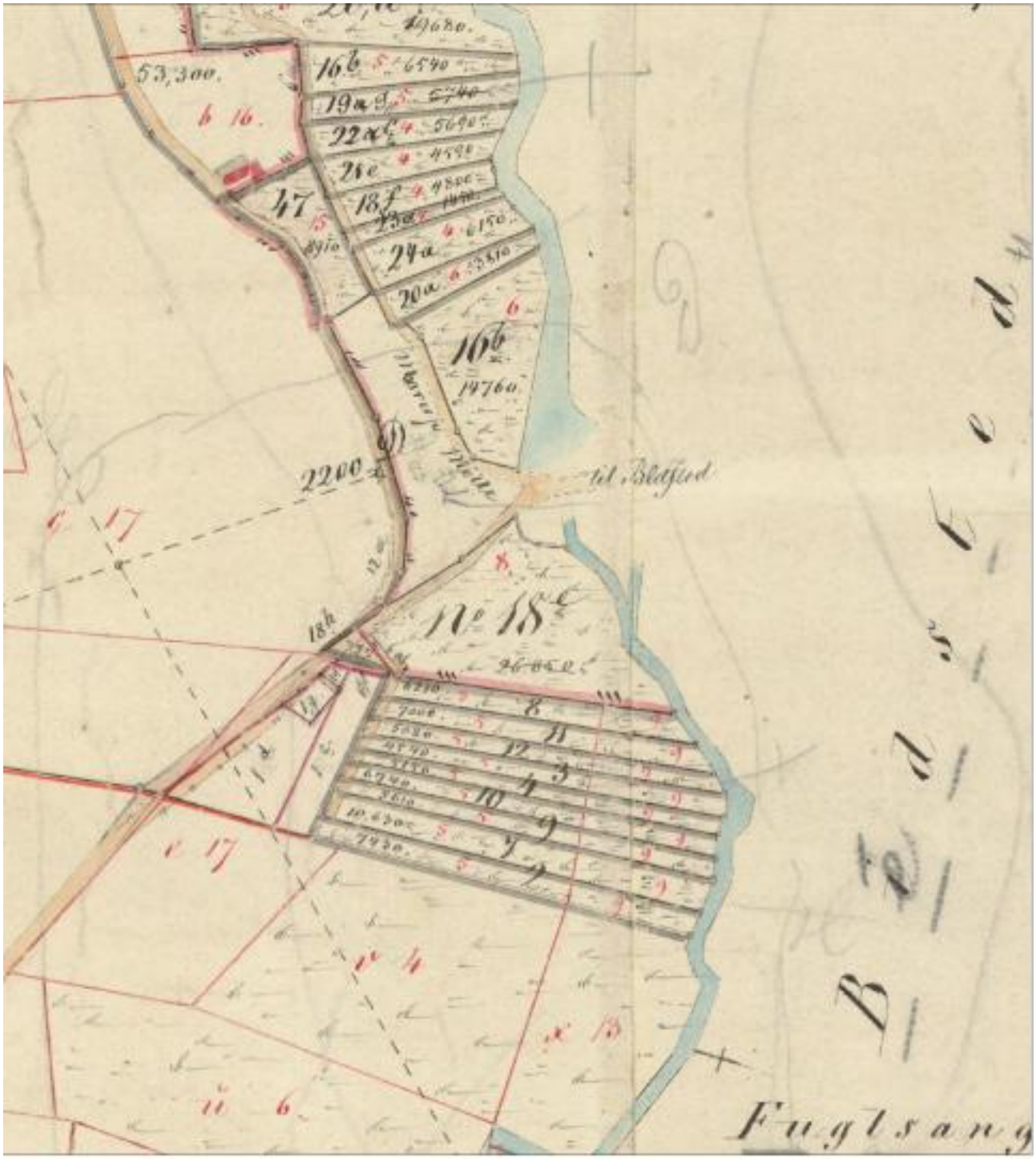

Kortets gyldighedsperiode: 1860 - 1877
Kortets oprindelige målestok: 1:4000
Ejerlav registreret på kortet: 'Ørum By, Ørum' (0711552)

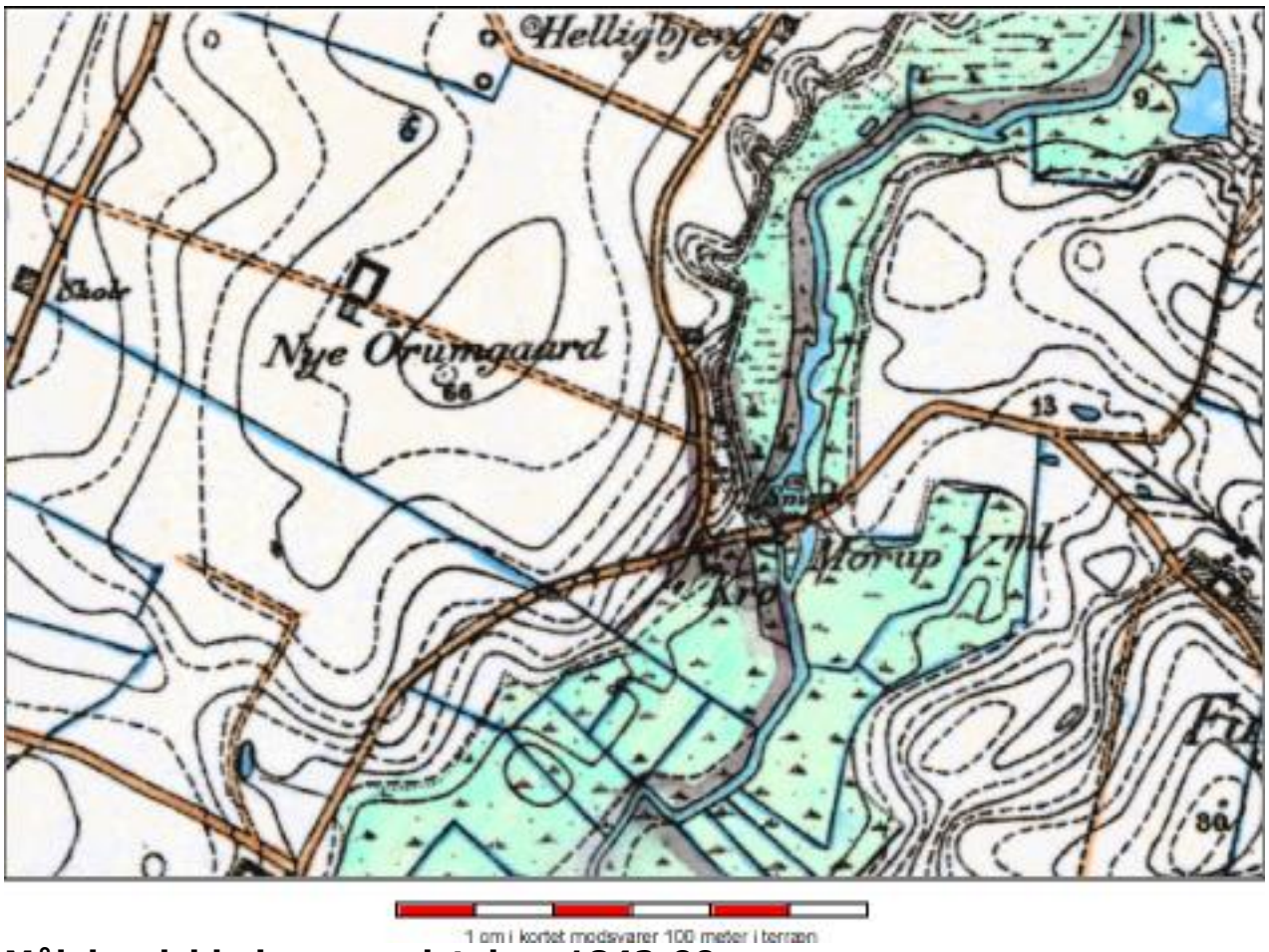

Målebordsblade generalstaben 1842-99

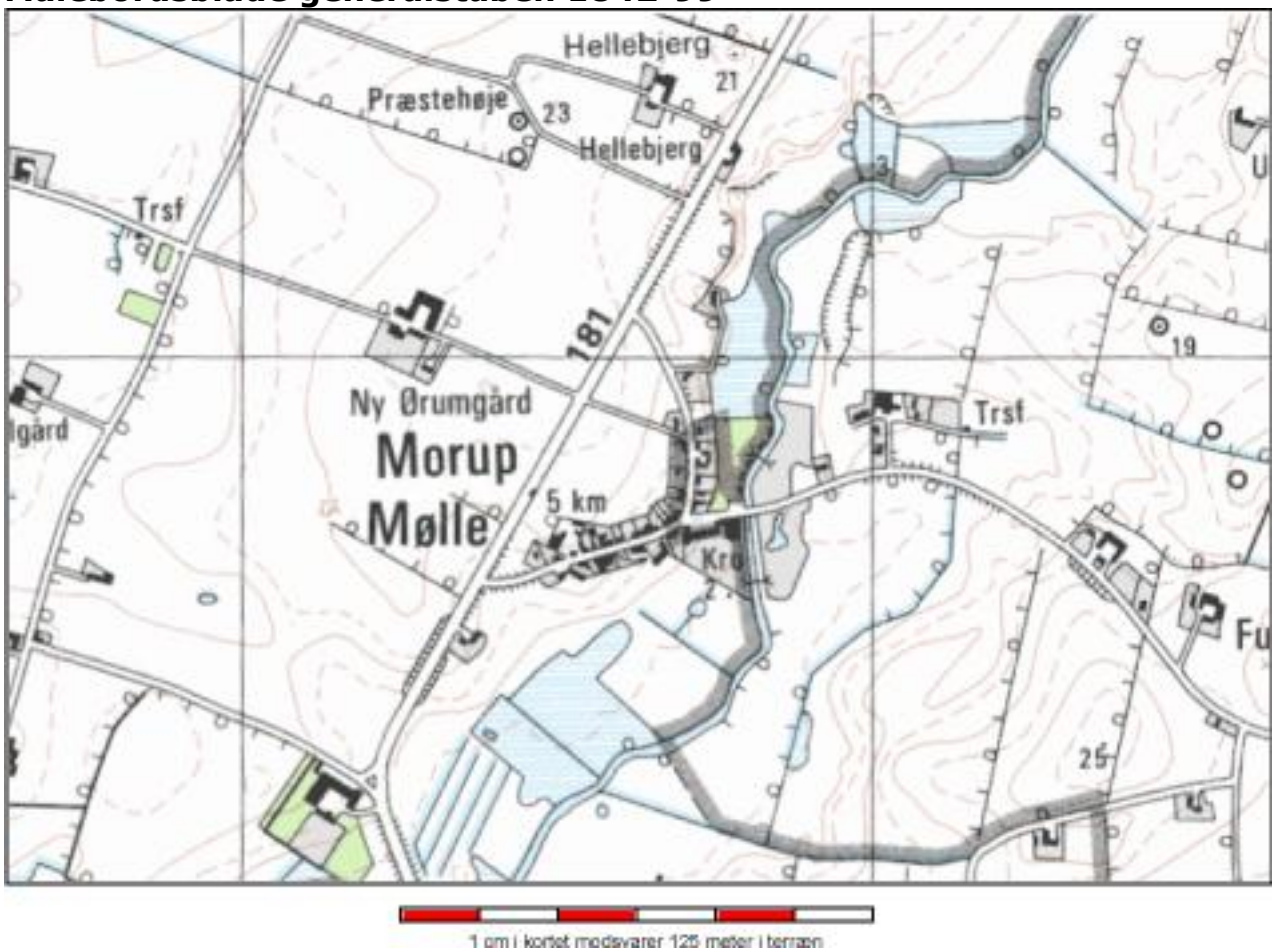

Målebordsblade 1983-97

Landskabet

Morup Mølle ligger i Hvidbjerg vesten Aa´s ådal, der ligger i et område der mod vest er dækket af flyvesand, havklitter, klitheder og plantager. Kun i den østlige del, hvor Morup Mølle ligger er landskabet næsten hel upåvirket af sandflugten. Her findes der gode lerede istidsjorder. Morup Mølle ligger ud til Hvidbjerg å, der løber i en dyb nedskåret dal med stejle sider, hvori der træder kilder frem. Morup Mølle ligger i kanten af naturparkområdet.

Kulturhistorien

Morup Mølle er i 1603 kendt som Morupmølle. I det lille samfund var der hotel og andelsmejeri oprettet 1886 og mølleri. Området er ikke udskiftet med det er opdelt i mange og karakteristiske lange smalle parceller fra vejforløbet vest for Hvidbjerg å og her ned til. Syd for Morup Mølle lå Ørum slot og voldstedet ligger i den nu delvise tørlagte Ørum sø. Ved Morup Mølle lå hovedgården Morup, som i 1367 skødedes til Valdemar Atterdag (se Trap 1962 Bedsted sogn). Kroen i Morup Mølle er en gammel kgl. privilligeret kro, hvis park igennem en menneskealder har været et yndet udflugtsmål og er den dag i dag kendt for sine meget store og gamle rododendron. Parken ligger ud til Hvidbjerg å, hvorfra man kan sejle i kano

Arkitekturen

Dominerende træk/ Hovedstruktur
Den lille og tætte bebyggelse slynger sig i landskabet, idet den følger koterne i en bue omkring Hvidbjerg å. Bygningerne ligger tæt ud til vejen og skaber et sammenhængende intimt miljø, der dog forstyrres noget af de enkelte bygningers tilstand.

Bebyggelsesmønstre
Selve bebyggelsen omkring det slyngede vejforløb udgør et samlet bebyggelsesmønster klart domineret af den gl. kro og dens nye tilbygninger.

Enkeltelementer
De bærende elementer i denne lille bebyggelse er møllens historiske tilstedeværelse og den tidligere kongelige privilegerede kro, som er en attraktion for området.

Ved ankomsten til Morup Mølle får man et klart indtryk af at denne bebyggelse er placeret lavt i landskabet i det smukke dalstrøg omkring Hvidbjerg å

En af de væsentlige bygninger i Morup Mølle er den gamle kgl. privilligerede kro, som stadig er i drift.

Gettrup, Gettrup sogn, Refs herred

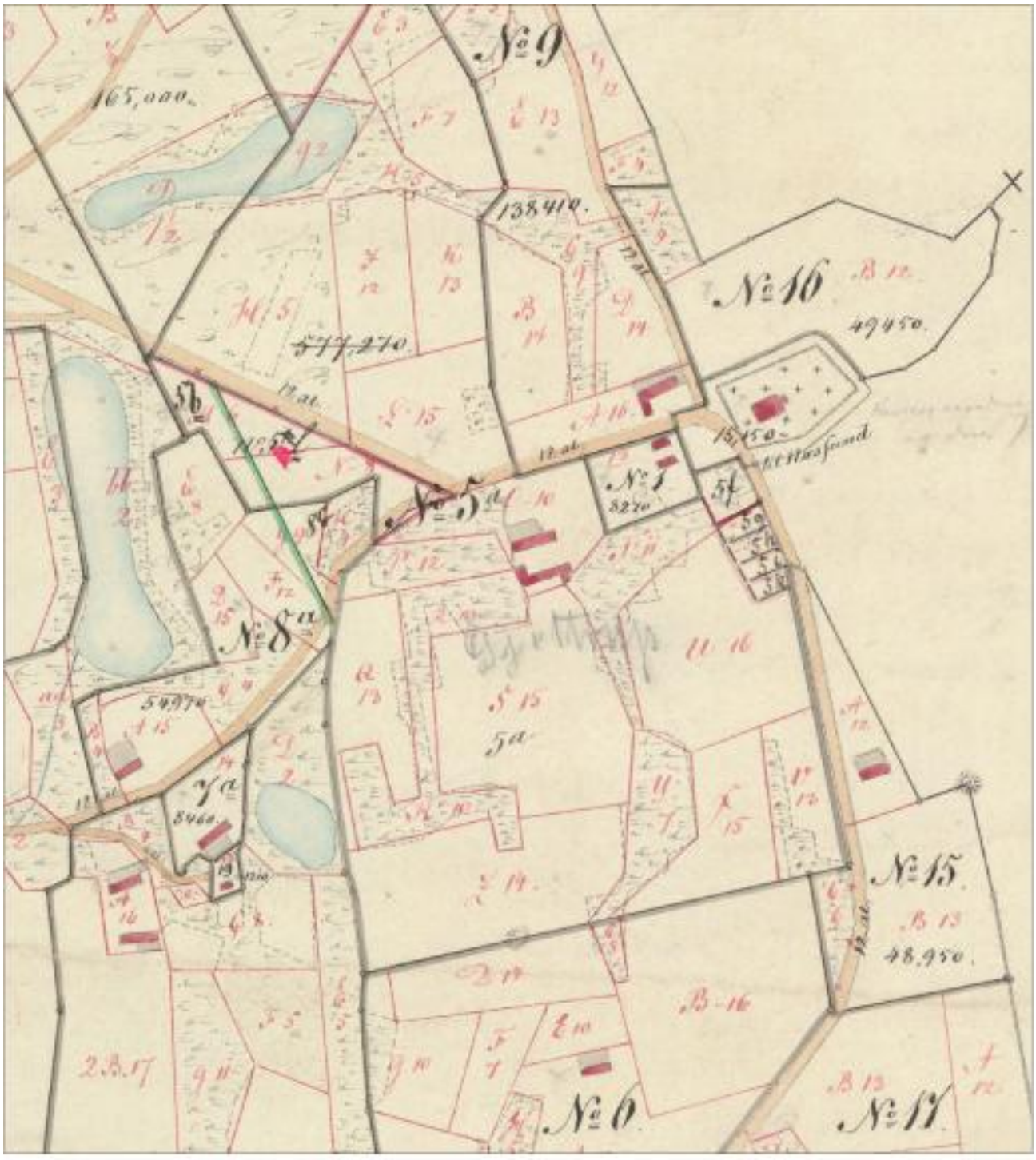

Kortets gyldighedsperiode: 1860 - 1884
Kortets oprindelige målestok: 1:4000
Ejerlav registreret på kortet: 'Gettrup By, Gettrup' (0720351) , 'Kobberø By, Gettrup' (0720354)

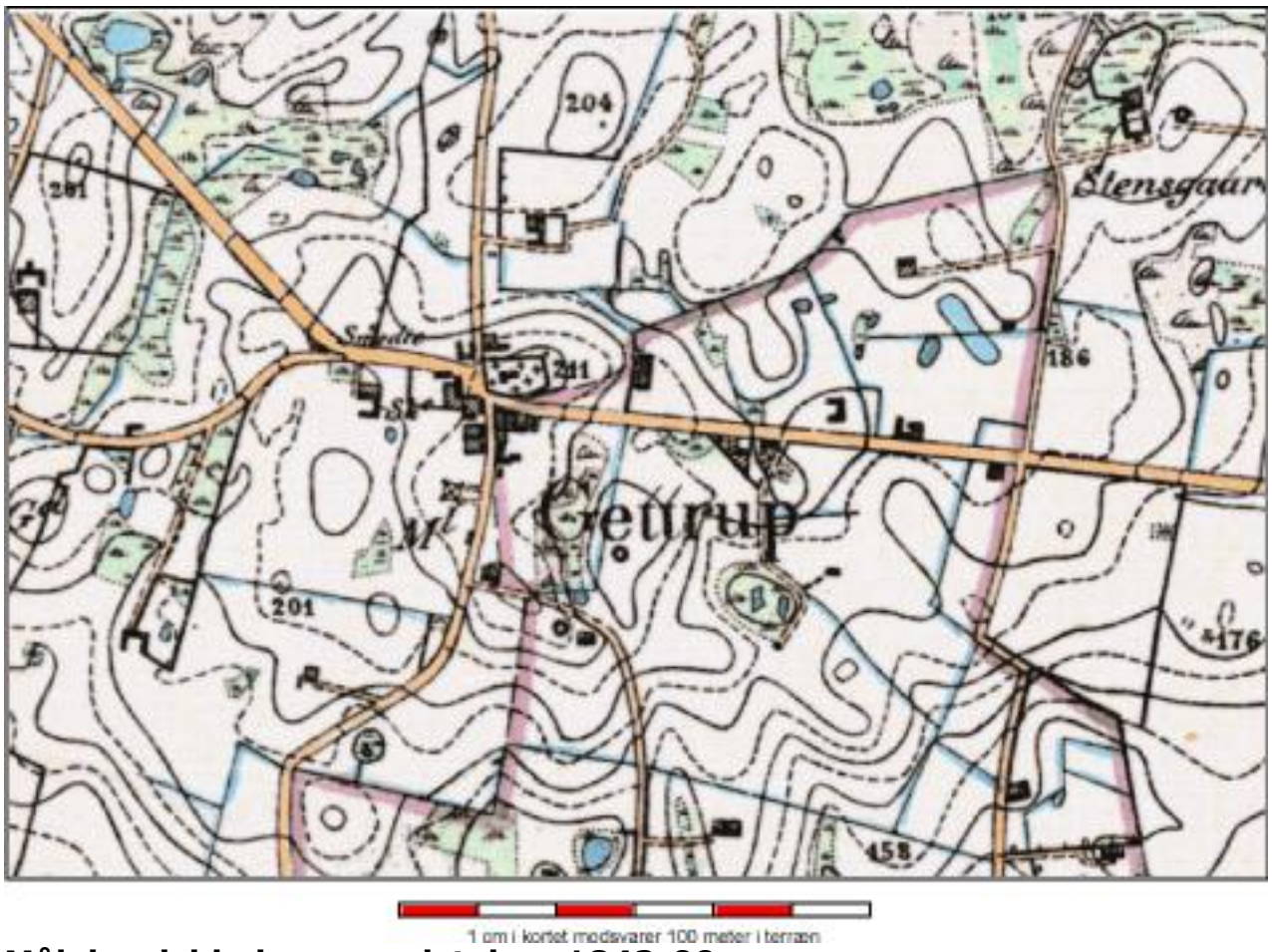

1 cm i kortet modsvarer 100 meter i terræn

Målebordsblade generalstaben 1842-99

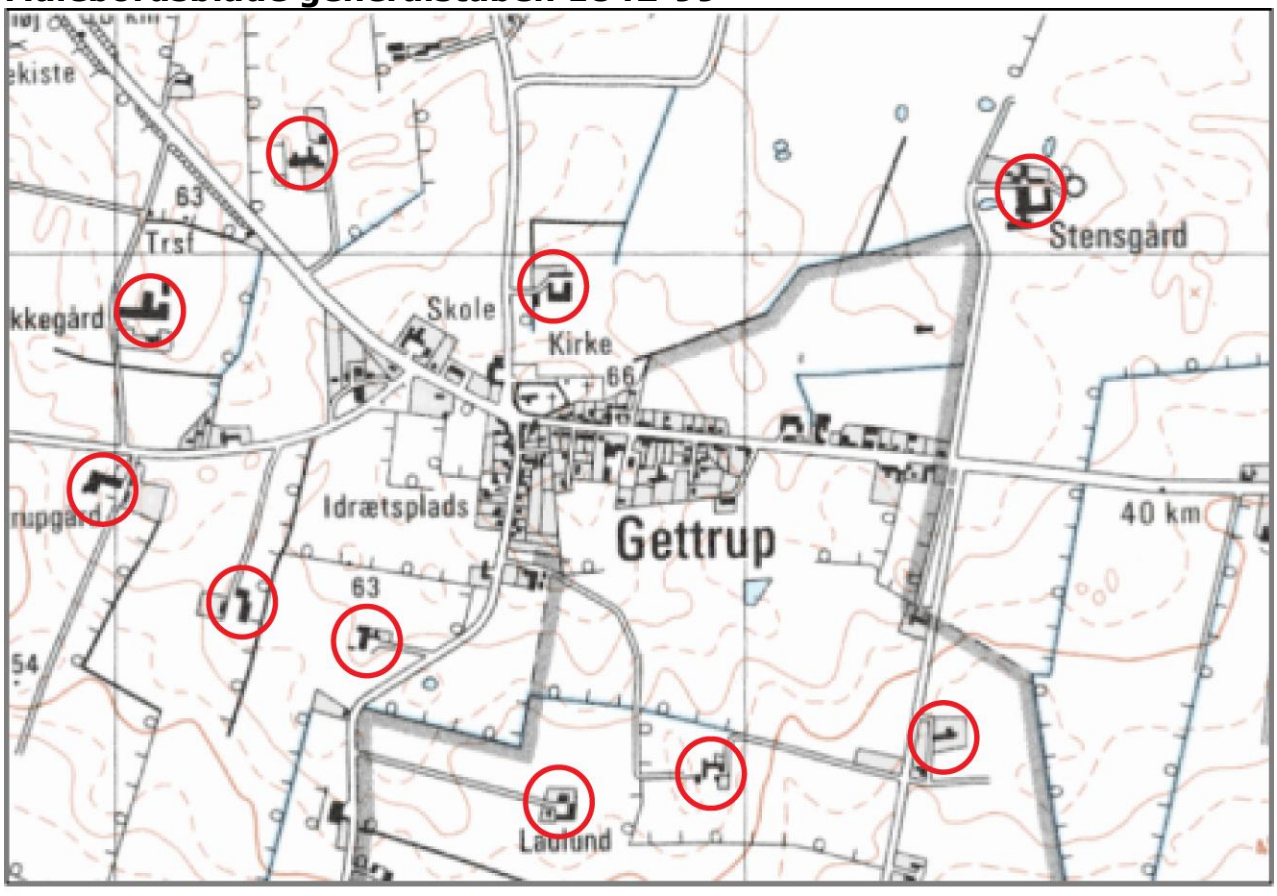

1 cm i kortet modsvarer 125 meter i terræn

Målebordsblade 1983-97

Landskabet

Gettrup ligger i et smukt og småbakket landskab med nogle isolerede bakketoppe som Sangershøj på 60 meter og Hjælpensbjerg på 69 meter, hvorfra der er en vid og fantastisk udsigt over Limfjorden. Det høje land når helt ud til Nissum Bredning, hvor der er 30-40 meters høje klinter. De bedste jorder ligger mod syd og vest, hvor Gettrup ligger. Mod nord er jorderne af en mere blandet beskaffenhed med moser og vandhuller. Gettrup ligger på en plan bakketop, der falder jævnt til alle sider. Flere steder fra denne højt liggende by er der en smuk udsigt over fjorden

Kulturhistorien

Gettrup er kendt i 1453 som Gettrup. Landsbyen blev udskiftet 1796 og 1801 som en blokudskiftning. I 1940 oprettedes en centralskole med sognebibliotek oprettet 1958 og alderdomshjem oprettet 1957. Gettrup er karakteriseret som en slynget vejby, hvor bebyggelsen ligger tæt ud til et vejkryds på kanten af flere ejerlav. Udviklingen af landsbyen er formodentlig sket netop på grund af denne trafikale beliggenhed. Landsbyen har en aktiv beboerforening, der holder til i den gamle skole. Landsbyen har endvidere en dagligvarebutik og en servicestation. Det gamle plejehjem bruges nu som lejrskole. Der findes få virksomheder i byen bl.a. en sølvsmed.

Arkitekturen

Dominerende træk/ Hovedstruktur
Den tætte bebyggelse ligger omkring et vejkryds, hvor de fleste huse ligger koncentreret omkring vejføringen øst-vest og nord-syd i en 90 graders vinkel med kirken i vinkelspidsen. Bebyggelsen er koncentreret og giver i sin helhed et indtryk af et samlet miljø. Bag hovedgadens randbebyggelse ligger små grusveje med beboelse, der fremstår ret idyllisk. Omkring denne tætte bebyggelse, der overvejende består af mindre længehuse, ligger de store gårde i en åben ring i et lavere terræn omkring denne faste kerne.

Bebyggelsesmønstre
Det ene bebyggelsesmønster udgøres af gårdene, der ligger i en åben landskabelig ring og det andet af den tætte bebyggelse omkring vejkrydset.

Enkeltelementer
Kirken i Gettrup er en romansk granitkvadrebygning, der består af apsis, kor og skib. I sengotisk tid tilføjedes et tårn som blev nedrevet i 1820. I 1940 genrejstes tårnet og et våbenhus blev tilføjet.
Kirken ligger centralt i byen lige i vejsvinget, hvor bebyggelsen er mest koncentreret.
Bebyggelsen består af en blanding af ældre længehuse, der er ligger som en klar randbebyggelse og nyere enfamiliehuse, der typisk er trukket lidt tilbage fra vejen med en mindre forhave. Bebyggelsen er i øvrigt af en meget varieret kvalitet.

Den tætte kerne i Gettrup ligger højt placeret i landskabet, hvorfra man ikke klart fornemmer dens omkransning af en ring af store gårde, som er den ældste del af landsbyens bebyggelse

Kirken ligger som den højest i Thy og smukt placeret midt i byen med en vid udsigt over landskabet

Ydby/Tvolm, Ydby sogn, Refs herred

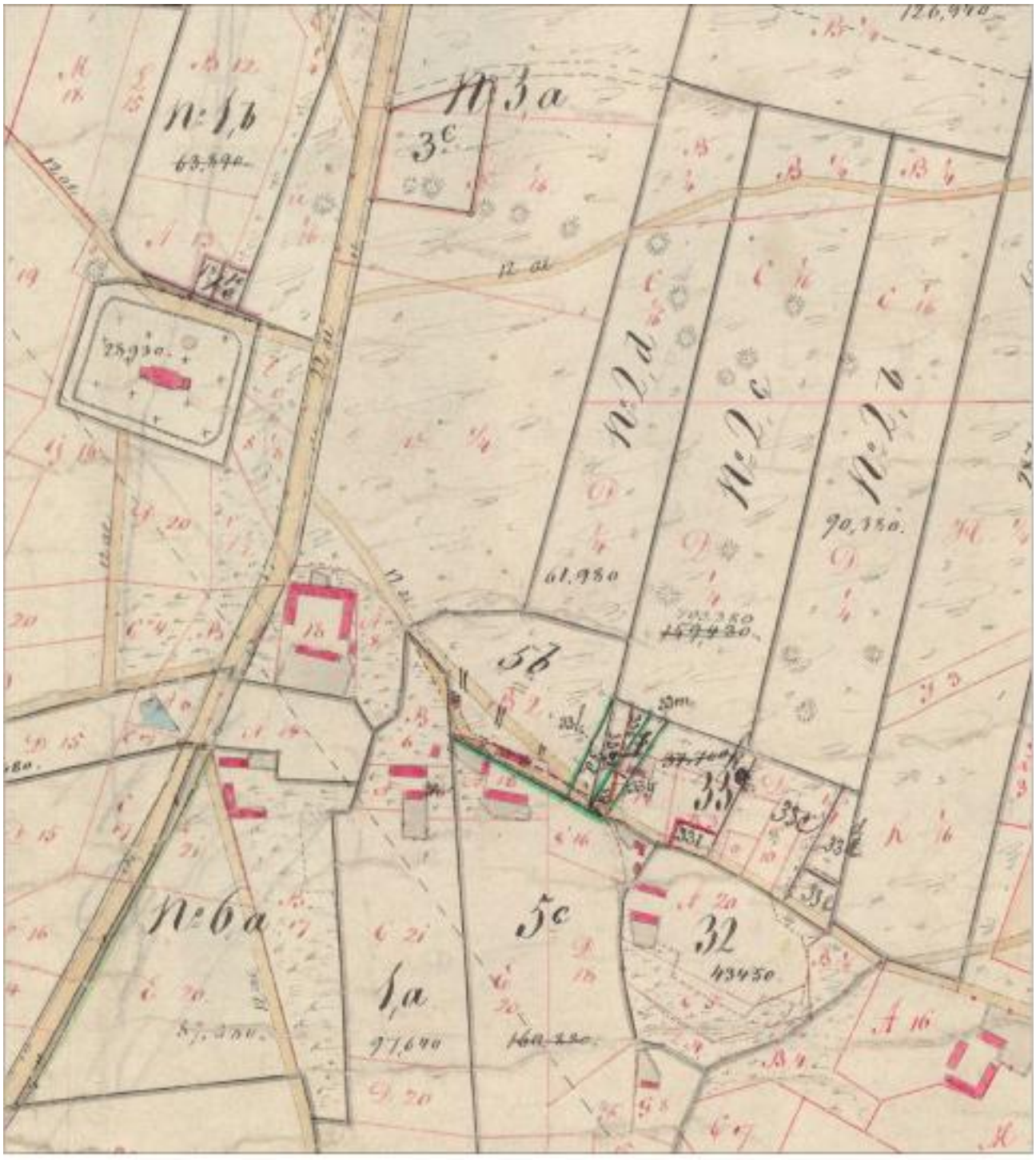

Kortets gyldighedsperiode: 1860 - 1889
Kortets oprindelige målestok: 1:4000
Ejerlav registreret på kortet: 'Ydby By, Ydby' (0721358)

Målebordsblade 1842-99

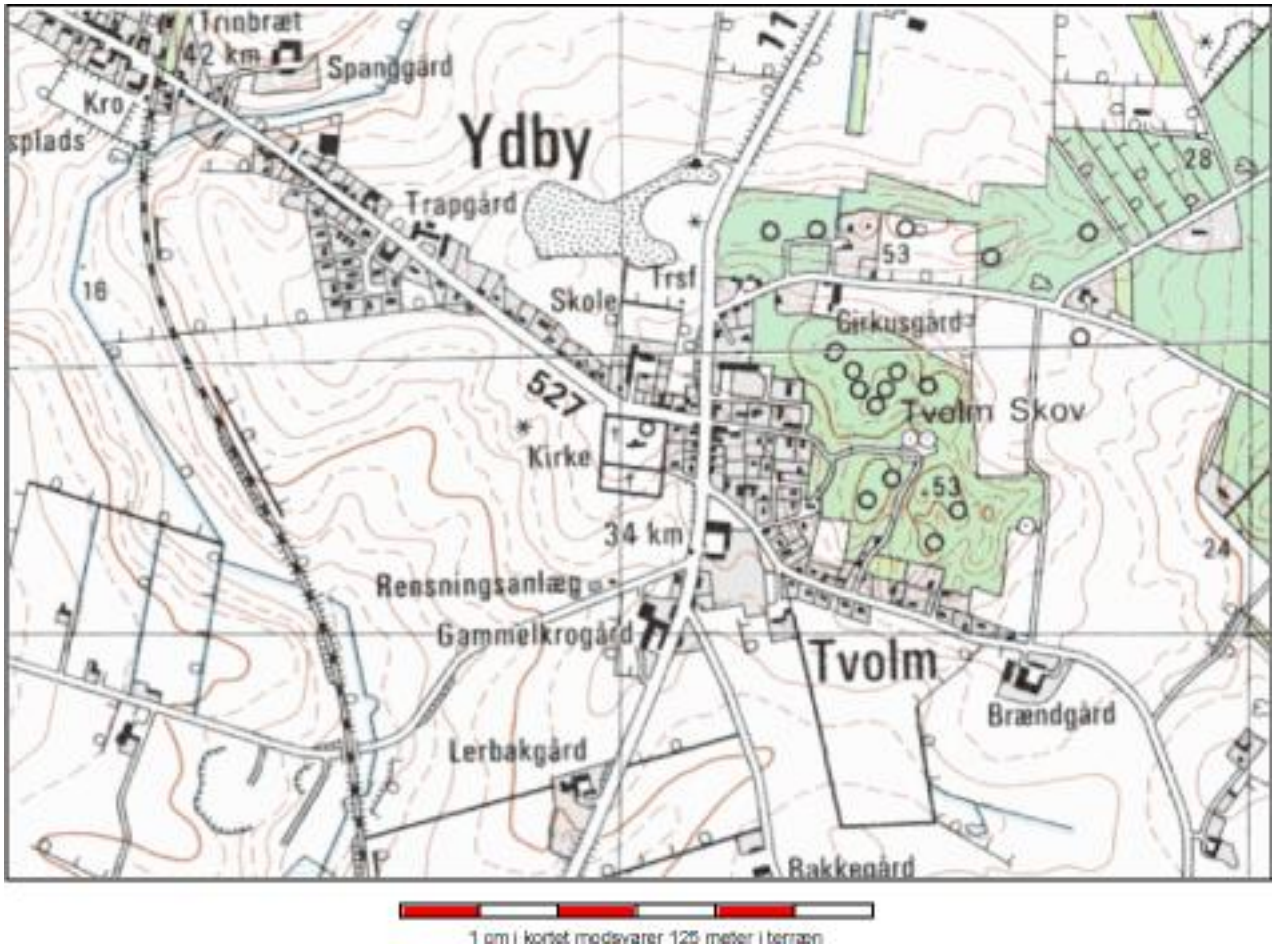

Målebordsblade 1983-97

Landskabet

Ydby-Tvolm ligger højt i landskabet i et terræn, der som hovedregel er mest jævnt bakket. Dog skal det særprægede bakkede landskab, der ligger umiddelbart øst for byen – Tvolm skov (i daglig tale kaldet Ydby skov) – fremhæves også for sit utal af gravhøje ligesom egnen i øvrigt, hvor vanderosionen har skabt en række smukke dalkløfter, er bemærkelsesværdig. Længere mod vest ligger det lave Brokær, der var et tidligere stenaldersund. Langs Skibsted fjord findes også marint forland og af samme oprindelse er den udtørrede og opdyrkede Sinderup vejle. Jorderne er overalt overvejende lerede og frugtbare. Fra byen er der flere steder en særdeles smuk udsigt over det smukke landskab og Limfjorden mod syd.

Kulturhistorien

Ydby er i 1361 kendt som Øyby, i 1367 som Øwby, i 1464 som Øby og i 1567 som Ydby. Landsbyen blev udskiftet i 1797 som en blokudskiftning.
Tvolm er kendt i 1457 som Twollm og i 1512 som Twolom. Også den blev udskiftet i 1797. I 1871 blev Boddum-Ydby sparekasse oprettet. I 1898 blev et missionshus opført og i 1914 et forsamlingshus og feriekoloni. 1955 blev der oprettet centralskole og sognebibliotek. Tvolm skov var en plantage, der blev doneret til byen af rigt bysbarn, der ønskede at give noget til sin fødeby. I Tvolm skov ligger Cirkusgård, som var vinterhi for Cirkus Miehe, og øst for gården ligger cirkusfamiliens gravmausoleum.
I Ydby-Tvolm er der i dag et teglværk og andre småindustrier samt en friskole og sportspladser. Byen består af to dele – Ydby, som har udviklet sig til en stationsby med handelsliv og landsbyen Tvolm. Byen har en aktiv borgerforening. Der er ingen tvivl om at jernbanen Thisted-Struer med station i Ydby er et vigtigt aktiv for byen.

Arkitekturen

Dominerende træk/ Hovedstruktur
Landsbyerne Ydby og Tvolm er i dag ganske sammenbyggede med den fine kirke som det midterste omdrejningspunkt og jernbanen som yderpunkt mod nordvest. Byen er meget langstrakt og bebyggelsen ligger lige ud til vejforløbet og skaber en tæt og kompakt enhed.

Bebyggelsesmønstre
Bebyggelsen i Ydby-Tvolm udgør en enhed. Bebyggelsen er skalamæssig sammenhængende men meget varieret i selve bygningsudtrykket fra ældre stråtækte landhuse, røde teglstens huse fra slutningen af 1800 tallet til flere eksempler på enfamiliehuse opført op gennem 1900 tallet. Dette giver indtryk af et kompakt og farverigt miljø, hvor den enkelte bygning dog er af en meget varieret standard og kvalitet.

Enkeltelementer
Tvolm skov er en attraktion med mange opholdsmuligheder.

Kirken i Ydby-Tvolm er en romansk granitkvadrebygning, der består af kor og skib med sengotisk tårn. Den ligger markant placeret ud til vejkrydset i midten af den langstrakte by.

Bebyggelsen i Ydby-Tvolm er tæt og rumskabende

Kirken ligger mellem landsbyen Tvolm og stationsbyen Ydby, som et bindeled mellem de helt sammenvoksede byer.

Kriterier for udvælgelse blandt de bebyggede strukturer med henblik på en kommunal planlægningsindsats

Værdier:

Landskabs værdi:

Øsløs – tæt på store naturværdier ved Limfjorden og Vejlerne
Ræhr – tæt adgang til naturområder med rekreative muligheder
Hundborg – Hundborgbuen og de store klitplantager
Thorsted – ligger i naturskønt område
Sønderhå – nærhed til det flotte naturområde ved Ove sø
Svankær – ligger i nationalparkområdet
Skyum – tæt på smukke grønne områder i kuperet terræn ved fjorden
Morup Mølle – på kanten af nationalparken og de stejle skrænter v Hvidbjerg å
Gettrup - højtliggende med en fantastisk udsigt.
Ydby-Tvolm – den særpræget bakkede landskab med smukke dalkløfter og den særlige Tvolm skov med mange fortidsminder

Strukturel værdi:

Øsløs – De store gårde langs kanten af en morænebakke og de mindre længehuse i dobbelt række langs Skippergade på langs med kysten
Hundborg – en stor tæt og langstrakt kerne omgivet af en ring af store gårde
Skyum - en lille tæt bebyggelse omgivet af en ring af store gårde
Gettrup – en fin og tæt bebyggelse omgivet af en ring af store gårde.
Ydby-Tvolm – langstrakt by som en sammenvoksning af to landsbyer

Kulturhistorisk værdi:

Øsløs – Johan Skjoldborg Museum
Ydby-Tvolm – gravhøje i Tvolm skov, cirkusgården og gravmausoleet
Morup Mølle – kgl. privilligeret kro med park

Arkitektonisk værdi:

Øsløs – Flere originale landhuse i god stand
Hundborg – Flere fine huse (bl.a. bedre byggeskik)

Miljømæssig værdi:

Øsløs – Den gamle landsbystruktur er velbevaret
Hundborg – Et aktivt landsbymiljø
Svankær – Et idyllisk helhedsbillede

Aktualitet:
Kommunens planlægningspolitik:

De bebyggede strukturers potentiale:

De fleste af landsbyerne har et potentiale gennem deres aktive beboerforeninger, derudover:

Hundborg – en serviceby med aktiviteter og et højt beboeraktivitetsniveau
Svankær – ligger i nationalparkområdet med flere aktiviteter
Skyum – tæt beliggenhed til fjorden med aktiviteter
Morup Mølle – kgl. privilligeret kro og aktiviteter i forbindelse med nationalpark
Øsløs – potentialer i nærhed af fjorden
Ydby-Tvolm – kommunikation via jernbanen

Sårbarhed:
Umiddelbar trussel mod værdier:

Nedlæggelse af funktioner og fraflytning er en trussel generelt for alle landsbyerne

Forslag til udvælgelse

Øsløs – landsbypræget
Hundborg – servicebyen
Morup Mølle – kro og nationalpark
Ydby-Tvolm – stationsby og landsby
Skyum – strukturen